

GIDA VE İÇECEK

SEKTÖR RAPORU

**Nazilli
Ticaret
Odası**

Nazilli Chamber of
Commerce

Bölgemizin Parlayan Yıldızı

*Bu rapor, T.C. Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı Sanayi Genel M¼d¼rl¼đ¼ tarafından hazırlanmıştır.
Her hakkı T.C. Sanayi ve Teknoloji Bakanlığına aittir. Kaynak g¼sterilerek alıntı yapılabilir.*

Çalışma Hakkında İletifim Kiřileri

Burak YANIKOĐLU	Emine TATLI	G¼lten MURATOĐLU
Sanayi ve Teknoloji Uzmanı	M¼hendis	M¼hendis
burak.yanikoglu@sanayi.gov.tr	emine.tatli@sanayi.gov.tr	gulten.muratoglu@sanayi.gov.tr

İÇİNDEKİLER

Tablolar Listesi	4
Şekiller Listesi.....	5
Kısaltmalar Listesi	6
YÖNETİCİ ÖZETİ.....	7
1. SEKTÖRÜN DÜNYA EKONOMİSİNDEKİ VE ÜLKEMİZDEKİ DURUMU	9
1.1. Dünyadaki Genel Durumu.....	10
1.2. Türkiye’deki Genel Durum	12
1.3. Üretim Eğilimleri ve Üretilen Başlıca Ürünler	13
1.4. Alt Sektörleri ve Etkileşim Halinde Olduğu Diğer Sektörler.....	14
1.5. Bölgesel Yapı ve Kümelenmeler.....	15
1.6. Kapasite Kullanımı	16
1.7. İşyeri Sayısı ve İstihdam.....	17
1.8. Üretim Endeksi	18
1.9. Katma Değer	18
1.10. Ciro	19
1.11. Ar-Ge Faaliyetleri.....	20
1.12. Elektrik Tüketimi.....	23
1.13. Dış Ticaret	24
1.14. Maliyet Bileşenleri.....	25
1.15. Gelecek Değerlendirmesi.....	25
2. SON DÖNEMDEKİ GELİŞMELER.....	28
2.1. Son Dönemdeki Sektöre İlişkin Türkiye ve Dünyadaki Gelişmeler	28
2.2. Üretim Endeksi	29
2.3. Kapasite Kullanım Oranı	30
2.4. İhracat ve İthalat.....	31
2.5. Ciro	32
3. SONUÇ VE DEĞERLENDİRMELER	34
KAYNAKÇA.....	36

Tablolar Listesi

Tablo 1. Dünyada Tarımsal Üretimde İlk 10 Ülke ve Türkiye (Milyar Dolar).....	10
Tablo 2. AB’de Gıda ve İçecek Sanayinde Bazı Büyüklükler.....	11
Tablo 3. AB’nin Dış Ticarete En Fazla Ticaret Yaptığı Ülkeler (Milyar Dolar, 2022).....	11
Tablo 4. Yurt Dışında Yerleşik Kişilerin Türkiye'deki Doğrudan Yatırımlarının Sektörlere Göre Dağılımı (Milyon Dolar).....	12
Tablo 5. Bazı Tarım Ürünlerinin Sanayide Kullanma Oranları (%)	15
Tablo 6. İşyeri Sayısı ve İstihdamı	17
Tablo 7. Gıda ve İçecek Sanayinde Sektör Bazında Katma Değer (Milyar TL).....	18
Tablo 8. Sektörün Cirosu (2022)	19
Tablo 9. Gıda Ürünleri ve İçeceklerin İmalatı Sektöründe Faaliyet Gösteren Ar-Ge Merkezleri ..	21
Tablo 10. Gıda Ürünleri ve İçeceklerin İmalatı Sektöründe Faaliyet Gösteren Tasarım Merkezleri	23
Tablo 11. Tüketici Gruplarına Göre Elektrik Tüketim Oranları	23
Tablo 12. Yıllara Göre Turizmde Gıda ve İçecek Geliri (Milyar Dolar)	24

Şekiller Listesi

Şekil 1. Küresel Gıda ve İçecek Sektöründeki İhracat Büyüklükleri (%).....	10
Şekil 2. En Fazla İşletmeye Sahip İller ve Bölgelere Göre Gıda ve İçecek İşletme Sayıları	16
Şekil 3. Kapasite Kullanım Oranı (Ağırlıklı Ortalama %)	16
Şekil 4. İstihdam Endeksi Yıllık Ortalama	17
Şekil 5. Sanayi Üretim Endeksi Yıllık Ortalama	18
Şekil 6. Katma Değerin Sektörlere Göre Dağılım Grafiği (2022).....	19
Şekil 7. Ciro Endeksi.....	20
Şekil 8. 2018-2022 Gıda ve İçecek Sanayi Sektörü Dış Ticareti	24
Şekil 9. Gıda Ürünleri İmalatı Sanayi Üretim Endeksi (%)	29
Şekil 10. İçecek İmalatı Sanayi Üretim Endeksi (%).....	30
Şekil 11. Gıda Ürünleri İmalatı Kapasite Kullanım Oranı (%)	30
Şekil 12. İçecek İmalatı Kapasite Kullanım Oranı (%)	31
Şekil 13. Gıda, İçecek ve Tütün Sektörü İhracat Miktar Endeksi (%).....	31
Şekil 14. Gıda, İçecek ve Tütün Sektörü İthalat Miktar Endeksi (%).....	32
Şekil 15. Gıda Ürünleri İmalatı Ciro Endeksi (%).....	32
Şekil 16. İçecek İmalatı Ciro Endeksi (%)	33

Kısaltmalar Listesi

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AR-GE	: Araştırma Geliştirme
BEC	: Geniş Ekonomik Grupların Sınıflaması
GİMDES	: Gıda ve İhtiyaç Maddeleri Denetleme ve Sertifikalama Araştırmaları Derneđi
GSYH	: Gayrisafi Yurt İçi Hasıla
GWh	: Gigawatt Saat
FAO	: Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü
HACCP	: Tehlike Analizi ve Kritik Kontrol Noktaları
ISIC	: Uluslararası Standart Sanayi Sınıflaması
KKO	: Kapasite Kullanım Oranı
KOBİ	: Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmeler
NACE	: Avrupa Topluluğunda Ekonomik Faaliyetlerin İstatistikî Sınıflaması
SGK	: Sosyal Güvenlik Kurumu
SKDM	: Sınırdaki Karbon Düzenleme Mekanizması
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
TL	: Türk Lirası
UN	: Birleşmiş Milletler

YÖNETİCİ ÖZETİ

İnsanlar için vazgeçilmesi mümkün olmayan gıdanın sürdürülebilir ve güvenilir temini toplumların sağlığı, geleceği ve bağımsızlığı açısından son derece önemlidir. Gıdaların arzının, talebi etkileyen unsurlar dikkate alınarak geliştirilmesi günümüzde sektörel büyümenin önemli bir faktörü olarak görülmektedir. Gıda ve içecek üretim faaliyetinin yakın ilişkili olduğu tarım sektörünün gelişimi de aynı şekilde önemlidir. Tarımsal üretim, gıdanın güvenli geleceğinin teminatıdır.

Gıda sanayi, imalat sanayinin bitkisel üretim, hayvancılık ve su ürünlerinden elde edilen bitkisel ve hayvansal hammaddeyi, uygulanan çeşitli işlemlerle, raf ömrü uzun ve tüketime hazır ürünlere dönüştüren bir koludur.

Son dönemde yeterli ve dengeli beslenme sürecinde gıda güvenliği, gıda güvenilirliği, gıda savunması, gıda stokları, tarımsal yapı ve hammadde kaynaklarının maliyeti, tarımsal ürünlerin alternatif kullanım alanları, akıllı tarım uygulamaları, çevre kirliliği ve çevrenin korunması gibi konular ön plana çıkmıştır.

Tarımsal üretimin bir kısmı doğrudan taze olarak tüketilirken, bir kısmı sanayide hammadde olarak işlenip ambalajlı gıdalara dönüştürülmektedir. Artan ve farklılaşan tüketici eğilimi karşısında, günümüzde gıda ürünlerinde ambalaj, uzun ömürlülük ve güvenilirlik önemli hale gelmiştir.

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) tarafından açıklanan, üretim yöntemine göre dört dönem toplamıyla elde edilen yıllık Gayrisafi Yurt İçi Hasıla (GSYH = Tüketim + Yatırım + devlet harcamaları + (ihracat – ithalat)), zincirlenmiş hacim endeksi olarak (2009=100), 2022 yılında bir önceki yıla göre %5,6 arttı. Üretim yöntemine göre cari fiyatlarla GSYH, 2022 yılında bir önceki yıla göre %107,0 artarak 15 trilyon 6 milyar 574 milyon TL (2021 yılında 7 trilyon 248 milyar 789 milyon TL) olmuştur. 2022 yılında kişi başına GSYH cari fiyatlarla 176 bin 589 TL, ABD doları cinsinden ise 10 bin 655 olarak hesaplanmıştır. Önemli bir bölümünü gıda harcamalarının oluşturduğu yerleşik hane halklarının nihai tüketim harcamaları, 2022 yılında bir önceki yıl zincirlenmiş hacim endeksine göre %19,7 arttı. Hane halkı tüketim harcamalarının GSYH içindeki payı %57,5 olmuştur.

GSYH'yi oluşturan faaliyetler incelendiğinde, 2022 yılında bir önceki yıla göre zincirlenmiş hacim endeksi olarak finans ve sigorta faaliyetleri toplam katma değeri %21,8, hizmet faaliyetleri %11,7, mesleki, idari ve destek hizmet faaliyetleri %9,9, bilgi ve iletişim faaliyetleri %8,7, diğer hizmet faaliyetleri %5,8, kamu yönetimi, eğitim, insan sağlığı ve sosyal hizmet faaliyetleri %4,8, gayrimenkul faaliyetleri %4,3, sanayi %3,3 ve tarım sektörü %0,6 arttı. Söz konusu dönemde inşaat sektörü ise %8,4 azaldı.

Gıda ve içecek işletmelerinin sayısı TÜİK verilerine göre 58.216 (57.562 gıda, 654 içecek) olup bu sayı imalat sanayi işletmelerinin (444.030) yaklaşık %13'ünü oluşturmaktadır. İşletme sayısının fazla olması çok sayıda küçük işletmenin sektörde yer aldığına işaret etmektedir. İmalat sanayinde istihdam edilenlerin yaklaşık %13'ü yine gıda ve içecek sanayinde çalışmaktadır.

Türkiye gıda ve içecek sanayi dış ticarete fazla veren ve ekonomiye olumlu etkilerde bulunan bir sanayidir.

Türkiye’de gıda işletmelerinde üretim artışını sağlamak ve kapasite kullanımını artırmak için gelişmiş dünya ülkelerinde olduğu gibi tarımla etkin koordinasyonu sağlamak gerekir. Gıda ve içecek sanayinde oluşturulan kapasite kullanımının yıllardır %70’ler düzeyinde kalmasının temelinde, nitelikli hammadde yetersizliği, teknik bilgi, sermaye yetersizliği, üretim ve satış alanlarında karşılaşılan sorunlar yatmaktadır.

Ülkemizde gıda sanayi net dış ticaret fazlası veren bir sanayi dalı olarak dikkati çekmektedir. Bu bağlamda, sektörün dünya ekonomisinde yükselen tüketim eğilimlerine, krizlere ve değişimlere, bu arada ülke içinde değişen arz ve talep koşullarına uyumu ve yeni gelişmelere karşı kısa ve uzun vadeli stratejilerinin belirlenmesi zorunludur.

Türkiye açısından tarım ve gıda sektörlerinden elde edilecek gelir artışı toplum refahı, zenginliği ve yaşam kalitesini arttırmada önemli bir potansiyeldir. Sektör; toplumun ekonomik, sosyal ve kültürel yaşamını şekillendirmeye ve ülkemizin sürdürülebilir büyümesine yardımcı olmaya devam etmektedir. Bu bağlamda; üretim faaliyetlerinden azami yararı sağlamak için tarım ve gıda sektörlerinde yapılan çalışmaların bilim ve teknolojinin ışığında yürütülmesi büyük önem arz etmektedir.

Ekonomide yerel ve ulusal düzeyde birçok faaliyetle ilişki içinde olan gıda ve içecek sektörü sürekli değişim halinde olup teknolojik gelişmelere açıktır. Kırsal kaynakların kullanılması, işgücünün değerlendirilmesi ve alt yapının geliştirilmesinde gıda sanayi önem kazanmaktadır. Bölgesel gelir eşitsizliklerinin giderilmesinde kırsal alanlara yapılan gıda ve içecek sanayi yatırımlarının önemi büyüktür.

Gıda ve içecek sektörü, Türkiye’nin sürdürülebilir ve kapsamlı büyümesinin sağlanması konusunda üzerine düşeni yapmaya odaklanmış durumdadır. TÜİK’in gıda ve içecek ithalat-ihracat verilerine göre; sektör 2022 yılını yaklaşık 10,3 milyar dolarlık (TÜİK, ISIC Rev.4) artı değer ile kapatmıştır.

1. SEKTÖRÜN DÜNYA EKONOMİSİNDEKİ VE ÜLKEMİZDEKİ DURUMU

Gıda sanayi insanların yaşamlarını sürdürebilmeleri için gerekli olan çok çeşitli besin maddelerinin üretilmesi, işlenmesi, çeşitlendirilmesi ve değerlendirilmesi süreçlerini kapsamaktadır. Emek yoğun bir sisteme dayalı olarak gelişen gıda sanayi tarımsal ürünlerin değerlendirilmesi, sanayiye hammadde temini, istihdama katkısı ve halkın dengeli beslenmesiyle doğrudan ilişkilidir. Gıda alımının toplumun sağlık ve refahına doğrudan etkisi olması nedeniyle gıda sanayi en önemli sosyo-ekonomik etkilere sahip olan sanayilerden birisidir.

Dünyada ve Türkiye’de gıda sanayi son yıllarda büyük bir değişim göstermektedir. Bu değişim, üretim ve tüketim yapısına, organizasyona, iç ve dış ticarete, şirket yönelimlerine ve uygulanan politikalara etkide bulunmaktadır. Türkiye için stratejik öneme sahip olan gıda ve içecek imalatı; üretim değeri, istihdama sağladığı katkı, ihracatı ve dış ticareti karşılama oranı ile Türkiye’nin gözde sektörleri arasında yer almaktadır.

Dünyada gıda sanayi ve perakendeciliği ekonomik açıdan giderek büyüyerek hayatımızı daha çok etkileyen bir konuma gelmiştir. Bu alanda sıkça spekülasyon ve haksız kazançlar söz konusu olabilmektedir. Bu durum açlık için daha büyük bir tehlike anlamına gelmekte ve etkileri ülkemizde de hissedilmektedir. İnsanların temel gereksinim ürünlerinin büyük ölçülerde kârlılığa konu olması tehlikeli bir durumdur. Bu yapı insanların gıdaya ulaşmasını sorunlu kılacak, hatta zorlaştıracaktır. Tarıma elverişli alanların azalması, kullanılabilir su kaynaklarının özelliğini yitirmesi, artan nüfus vb. konuları birlikte değerlendirildiğinde sürdürülebilir nitelikte, sağlıklı, güvenli ve yeterli gıda üretimi açısından sektör daha fazla önem kazanmaktadır.

Dünyanın önde gelen çok uluslu şirketleri; Afrika, Latin Amerika ve Güneydoğu Asya ülkelerinde milyonlarca hektarlık tarım arazisi kiralarak, tarım-gıda ürünlerine yatırım yapmaktadırlar. Hatta Çin, Hindistan ve Körfez Ülkeleri de Pakistan, Sudan, Vietnam, Kamboçya ve Myanmar gibi ülkelerde tarım arazileri kiralarak, kendi halklarının uzun dönemli gıda güvenliğini garanti altına almaya çalışmaktadırlar.

Son yıllarda, küresel olarak sıcaklık dalgaları, kuraklıklar, orman yangınları, seller, kasırgalar gibi aşırı hava olaylarının sıklığı ve yoğunluğu artmaktadır. Nüfus artışı, küresel iklim değişimleri, üretimdeki azalmalar ve bazı ülkelerde (Çin, Hindistan gibi) görece refah artışı ile artan talep, buna karşılık tarım alanlarındaki azalma, su kaynaklarının azalması ve tarım ürünlerinin biyoyakıt amaçlı üretimi ile arz baskılanmakta, gıda fiyatları artış göstermektedir.

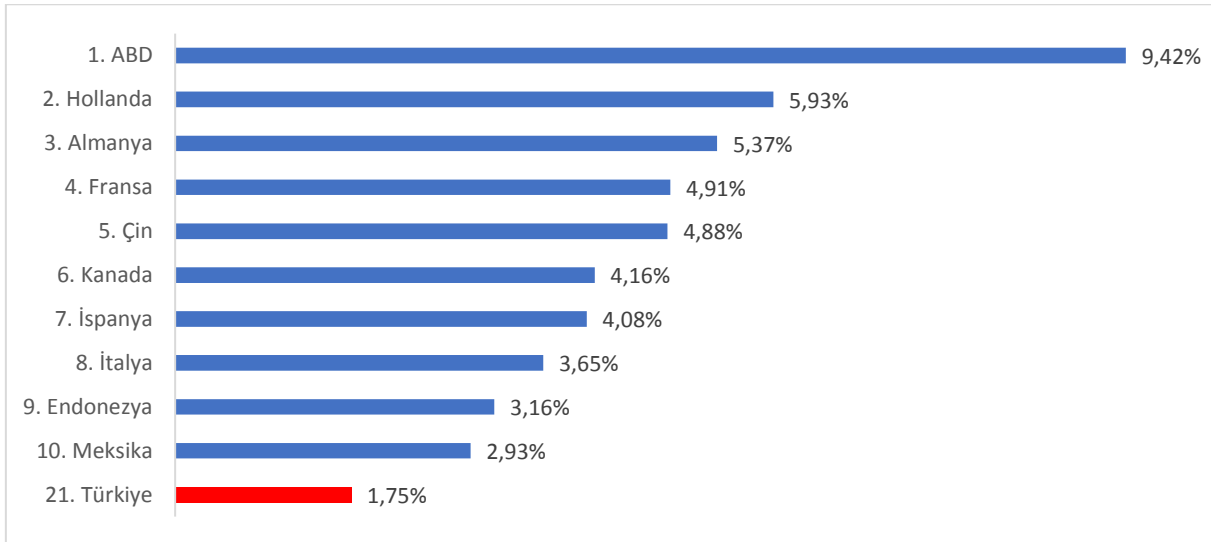
FAO verilerine göre, dünya nüfusunun 2050 itibarıyla 9,7 milyar olması beklenirken, gıda talebinin karşılanabilmesi için küresel gıda üretiminin yaklaşık %70 artması gerekmektedir. Dünyanın sınırlı kaynakları her geçen gün artan insan nüfusunun ihtiyaçlarını karşılamakta yetersiz kalmakta, aşırı nüfus yoksulluğu da artırmaktadır. Ayrıca iklim değişikliği nedeniyle tarımsal ürün deseninin değişme riski bulunmaktadır. Bu bakış açısı ile su kaynakları ve hammadde ile ilgili iklim risklerini yönetmek tarımsal üretim aşamasından itibaren ön plana çıkmaktadır.

2050 yılına kadar Avrupa'yı iklim nötr kıta haline getirmeyi hedefleyen ve 2019'da açıklanan Avrupa Yeşil Mutabakatı çerçevesinde Temmuz 2021'de yürürlüğe giren İklim Yasası ile ithalatta bazı bağlayıcı düzenlemeler resmileştirilmiştir. AB Komisyonu AB İklim Yasası'nın 2030 yılında %55 karbon emisyonunu azaltma hedeflerine ulaşmak amacıyla 14 Temmuz 2021 tarihinde "Fit for 55" isimli teklifi kabul ederek AB Parlamentosu'na onaya sunmuştur. Fit for 55 düzenlemeleri kapsamında birçok hedef belirlenmiştir, bu hedefler arasında "Sınırdaki Karbon Düzenleme Mekanizması (SKDM)" teklifi açıklanmıştır. Sınırdaki karbon düzenleme mekanizmasının temel hedefi, seçili sektörler için ithalat fiyatının eşyanın karbon içeriği dikkate alınarak belirlenmesidir. Yayımlanan taslak ile SKDM'nin ne şekilde tasarlanacağı, sektörel kapsamı, uygulama usul ve esasları ile seçili sektörler de açıklanmıştır. Düzenlemeye tabi olan seçili sektörler ilk aşamada demir-çelik, çimento, alüminyum, elektrik ve gübre olarak belirlenmiştir.

1.1. Dünyadaki Genel Durumu

Küresel gıda ihracatında ABD öncü konumda bulunmaktadır.

Şekil 1. Küresel Gıda ve İçecek Sektöründeki İhracat Büyüklükleri (%)

Kaynak: Un Comtrade, Broad Economic Categories - Food And Beverages, 2022

Grafikte görüldüğü gibi ABD küresel gıda ve içecek sektöründe %9,42'lik pay ile ihracatta birinci sırada yer alırken Türkiye %1,75'lik pay ile 21. sırada yer almıştır.

Tablo 1. Dünyada Tarımsal Üretimde İlk 10 Ülke ve Türkiye (Milyar Dolar)

Sıra No	Ülke	Tarımsal Üretim Değeri
1	Çin	933,3
2	ABD	324,9
3	Brezilya	182,1
4	İran	164,0

5	Rusya	110,2
6	Endonezya	104,9
7	Türkiye	67,8
8	Meksika	60,2
9	Kanada	53,4
10	Japonya	49,6

Kaynak: FAO, 2022

Tablo 1’de görüldüğü üzere dünyada tarımsal üretim lideri Çin olup ABD ve Brezilya Çin’i takip eden ülkelerdir. Türkiye ise tarımsal üretim değerinde 67,8 milyar dolarlık tarımsal üretim değeri ile 7. sırada yer almaktadır. (Tarımsal üretim verisi bulunmayan ülkeler bulunmaktadır.)

Tablo 2. AB’de Gıda ve İçecek Sanayinde Bazı Büyüklükler

Gösterge	Değer	Birim
Ciro	1,121	Milyar Avro
Katma Değer	%1,9	AB Gayrisafi Katma Değerinin İçindeki Payı
Tüketim	%21,5	Hane halkı Harcamaları İçindeki Payı
İstihdam	4,6	Milyon Kişi
Şirket	294.000	Adet
Ar-Ge Harcaması	1,9	Milyar Avro
İhracat	156	Milyar Avro
İthalat	83	Milyar Avro
Dış Ticaret Dengesi	73	Milyar Avro

Kaynak: Food Drink Europe Data & Trends 2022

Gıda ve içecek sektörü, AB’de ekonomiye pozitif katkı sağlayan en büyük sektörlerin başında gelmektedir. AB’nin sektörde yaptığı ihracat ve ithalata bakıldığında pozitif bir dış ticaret dengesine sahip olduğu görülmektedir.

Tablo 3. AB’nin Dış Ticarete En Fazla Ticaret Yaptığı Ülkeler (Milyar Dolar, 2022)

Ülke	İhracat Değeri	Ülke	İthalat Değeri
Birleşik Krallık	39	Birleşik Krallık	13,2
ABD	26,9	Brezilya	7,4
Çin	13,9	Çin	6,8

İsviçre	8	ABD	6,5
Japonya	6,7	Arjantin	6,5
Rusya Federasyonu	5	Ukrayna	5,1
Norveç	4,7	İsviçre	4,6
Kanada	4,4	Türkiye	4,2
Kore Cumhuriyeti	4,2	Endonezya	4,1
Avustralya	3,7	Hindistan	3

Kaynak: Food Drink Europe Data & Trends 2023

AB gıda ve içecek sanayi sektörü 2022 yılında 39 milyar dolar ile en fazla Birleşik Krallık'a ihracat gerçekleştirmiştir. ABD, Çin ve İsviçre AB'nin diğer önemli ihracat partnerleridir. AB ithalatında da lider konumda olan Birleşik Krallık'ı Brezilya, Çin ve ABD takip etmektedir. Türkiye ise 4,2 milyar dolar ile AB'nin en büyük 8. ithalat partneri konumundadır.

1.2. Türkiye'deki Genel Durum

Türkiye gıda alanında üretim gücünü tarımsal üretimden almaktadır. FAO 2022 verilerine göre Türkiye 67,8 milyar dolarlık (Tablo 1) tarımsal üretimi ile dünyanın 7. büyük tarım ülkesi konumundadır.

Tablo 4. Yurt Dışında Yerleşik Kişilerin Türkiye'deki Doğrudan Yatırımlarının Sektörlere Göre Dağılımı (Milyon Dolar)

Sektör	2018	2019	2020	2021	2022
Tarım Sektörü (Tarım, Ormancılık ve Balıkçılık)	34	23	17	148	107
Sınai Sektörler	2.706	2.106	1.188	1.850	1.851
İmalat	1.934	1.933	1.010	1.655	1.557
Gıda, İçecek ve Tütün Ürünleri İmalatı	456	229	137	158	529
Elektrik, Gaz, Buhar ve İklimlendirme Üretimi ve Dağıtım	687	89	49	129	109
Su Temini, Kanalizasyon, Atık Yönetimi ve İyileştirme Faaliyetleri	4	1	1	1	0
Hizmetler Sektörü	3.959	3.752	4.586	5.100	4.548
Toplam	6.699	5.881	5.791	7.098	6.506

Kaynak: Merkez Bankası, EVDS Akım (NACE.REV.2.)

Türk gıda ve içecek sektörü, yabancı yatırımcılar için en cazip alanlardan birini oluşturmaktadır. Küresel yatırımcılara kârlı yatırım fırsatları sunduğundan sektörde 2018 yılından bu yana yaklaşık 1.509 milyon ABD doları tutarında doğrudan yabancı yatırım yapılmıştır. 2022 yılında imalat sanayine yapılan uluslararası doğrudan yatırımların önemli bir bölümü yaklaşık %34,0 kadarı gıda, içecek ve tütün ürünlerine yapılmıştır (Tablo 4). Bu değer bir önceki yılın (%9,5) yaklaşık 3,5 katıdır.

1.3. Üretim Eğilimleri ve Üretilen Başlıca Ürünler

AB'ye uyum çerçevesinde 2010 yılında 5996 sayılı *Veteriner Hizmetleri, Bitki Sağlığı, Gıda ve Yem Kanunu'nun* kabulü ile birlikte gıda güvenliği ile ilgili yatırımlara ağırlık verilmiştir ve vermeye devam etmektedir. Bunlar;

- Teknolojik iyileştirmeler,
- HACCP uygulamaları (organizasyon- kadro, laboratuvar, kontrol cihazları vb.),
- İzlenebilirliğin sağlanması (kalite sistemleri, depolama, tedarikçi zinciri, perakende zincir vb.) şeklinde özetlenebilir.

Bu yatırımlar kadar çalışanların eğitimlerine de gereksinim vardır. AB'ye uyum sağlama süresinde gıda sanayinin dikkat etmesi gereken diğer önemli bir konu çevre yaptırımlarıdır. Mülga Çevre ve Orman Bakanlığı açıklamasına göre, AB'ye uyumun Türk sanayi ve kamu kurumlarına 68 milyar avroluk bir fatura getireceğinden söz edilmektedir. Bu miktarın 18 milyar avroluk kısmı özel sektör tarafından gerçekleştirilecektir. Gıda sanayinin çevreye uyumlu yapılandırılması yanında üretim aşamasında oluşabilecek katı, sıvı atıklarla baca gazları (emisyon) kirliliklerini de kabul edilmiş standartlara çekmek için yatırımlarını düzenlemesi önemli bir gerekliliktir. Özellikle sıvı atık yönetimi için atık su yatırımları ile gaz atık yönetimi için doğal gaza geçiş yatırımları öncelik kazanacaktır.

Sahip olduğu toplam tarım arazisinde organik tarım alanının payı en yüksek olan ülke ise %30,2 ile Lihtenştayn olup onu %21,3 ile Arjantin, %16,9 ile de İsveç izlemektedir.

Ayrıca, tüm dünyada organik gıda pazarının; dünya organik tarım ticaretine ve iç pazar tüketimine konu olan değeri 59 milyar dolardır. Bu değer %45'i ABD tarafından gerçekleştirilirken, bunu Almanya, Fransa, İngiltere, İtalya, Kanada ve İtalya izlemektedir. Dünyada kişi başına en çok ürün tüketen ülkeler arasında İsviçre, Danimarka, Lüksemburg, İsveç, Almanya, ABD, Kanada ve Fransa gelmektedir. Türkiye'de de organik tarım alanında devam eden reformlarla birlikte alt sektöre yönelik artan uluslararası ilgi karşılınmaya çalışılmaktadır. Türkiye şu anda ürettiği neredeyse tüm sertifikalı organik gıda ürünlerini, çoğunluğu Avrupa olmak üzere (yaklaşık %85'ini) ihraç etmektedir. GAP tarafından yürütülmüş olan GAP Organik Tarım Kümesi Projesi, bu bölgenin ve Türkiye'nin organik üretim kapasitesini yükseltmiş olup benzer projelerin yürütülerek potansiyelin daha da geliştirilmesi beklenmektedir.

Türkiye geneline bakıldığında, tahıl ve tahıl ürünlerinin tüketimi ilk sırada yer almaktadır. Tahıl grubu tüketimini takiben ikinci sırada sebze tüketimi gelmektedir. Et ve et ürünlerinin protein

açısından çok önemli gıda maddeleri olmasına rağmen Türkiye genelinde yüzdesi diğer gıda gruplarının tüketimleri içerisinde şu an için sadece %3'tür. Süt ürünlerinden en fazla tüketim alışkanlığına sahip olunan ürünler yoğurt ve çeşitli peynirlerdir.

Buna ek olarak, "helal gıda" üretimi potansiyeli çoğunluğu Müslüman olan Türkiye için önemli fırsatlar sunmaktadır. GİMDES'e göre; dünyada 2 milyar nüfusa sahip İslam dünyasının helal gıda talep potansiyeli 860 milyar ABD doları olmasına rağmen, bunun ancak %14'ü karşılanabilmektedir.

Bu konuda Türkiye'nin 2014 Ulusal Planında tedbir 177'de "İslam ülkelerine yapılan ihracatta helal gıda standardı sorununun ortadan kaldırılması için uluslararası düzeyde kabul gören helal gıda standartlarının ihraç mallarda kullanımının yaygınlaştırılması için Türkiye'de yerleşik uluslararası kuruluşlarla işbirliği içinde çalıştay, seminer ve raporlama faaliyetleri yapılacağı ve ülkelerin uyguladığı helal gıda standartları incelenerek, ürünler bazında ülkelere göre standartların yer aldığı bir yayın hazırlanması" ifade edilmiştir.

Konu ile alakalı olarak 2017 yılında 7060 sayılı Kanunla; helal uygunluk değerlendirme kuruluşlarını akredite etmek, bu kuruluşların ulusal veya uluslararası standartlara göre faaliyette bulunmalarını ve bu suretle düzenledikleri belgelerin ulusal ve uluslararası alanda kabulünü temin etmek üzere kamu tüzel kişiliğini haiz, idari ve mali özerkliğe sahip, özel bütçeli Helal Akreditasyon Kurumu kurulmuş olup günümüz itibarıyla faaliyetlerine devam etmektedir.

1.4. Alt Sektörleri ve Etkileşim Halinde Olduğu Diğer Sektörler

Gıda sanayi, hammaddesinin büyük bölümünü tarım sektöründen elde etmektedir. Ülkemizde tarımsal hammaddenin yaklaşık %30'u tarıma dayalı sanayilerde işlenmektedir. Gelişmiş ülkelerde bu oran %60'dır. Bu bakımdan Türkiye'de üretilen tarım ürünlerinin çoğu katma değer oluşturulmadan tüketicilere sunulmaktadır. Alt sektörler bazında bu oran %3 ile 100 arasında değişmektedir.

Gıda ve içecek sanayi, geri ve ileri bağlantı etkisi yüksek olan sektörlerden birisidir. Geri bağlantı etkisi, bir sektörün bir birim mal üretebilmek için diğer sektörlerden ne kadar girdi talep ettiğini ifade etmektedir. Bu yönüyle üretim sürecinde hem tarım hem de sanayi sektörlerine yönelik hammadde, ara malı, makine ve teçhizat talebiyle, gıda ve içecek sanayi yüksek bir geri bağlantı etkisi ortaya çıkarmaktadır. Üretim süreci sonrası pazarlama ve dağıtım gibi ihtiyaçların doğması ise, hizmetler sektörüne ve ulaştırma sektörüne yönelik talep oluşturmaktadır. Bu yönüyle bakıldığında, gıda ve içecek sanayi ürünlerinin tamamına yakını hizmetler sektöründe ara girdi olarak kullanılmaktadır. Bu durum ise, bu sektörün yüksek bir ileri bağlantı etkisi olduğunu göstermektedir.

Gıda sanayinin tarım dışında, mal ve hizmet aldığı ulaşım (karayolu, demiryolu taşıması), enerji (elektrik, gaz, su), ambalaj, makine ve ekipman ile haberleşme, bankacılık ve sigortacılık perakende ve lojistik sektörleriyle sıkı iş birliği ve iletişimi bulunmaktadır. Alt sektörlerde yan ürünler fazladır ve değerlendirilmektedir. Özellikle yem sektörü tarafından satın alınarak değerlendirilen çok çeşitli ürünler bulunmaktadır.

Yeterli hammadde üretimi yanında kaliteli, istikrarlı ve sürdürülebilir hammadde üretmek de oldukça önemlidir. Tablo 5'te bazı tarım ürünlerinin sanayide kullanım oranları gösterilmektedir.

Tablo 5. Bazı Tarım Ürünlerinin Sanayide Kullanma Oranları (%)

Tarımsal Ürün	Kullanım Oranı	Tarımsal Ürün	Kullanım Oranı
Şekerpancarı	100	Kırmızı Et	6-7
Çay	100	Beyaz Et	5
Fındık	95	Domates	20-30
Ayçiçeği	90	Meyve	9-10
Makarnalık Buğday	65	Sebze	5-6
Süt	40	Üzüm	3-5

Türkiye'de hayvansal protein temini konusunda sıkıntı çekilmektedir. Her ne kadar kanatlı etleri kırmızı ete kıyasla düşük fiyatla hayvansal protein temini konusunda katkıda bulunsa da kırmızı et alanındaki sıkıntıların giderilmesi önem arz etmektedir. Büyük ve küçükbaş hayvan yetiştiricilerinin mevcut durumunun iyileştirilmesi ve yeniliklere adapte edilerek geliştirilmesi için Türkiye'de hayvancılık sektöründe daha gerçekçi ve uzun vadeli planların yapılması gerekmektedir. Sektör ile ilgili politikaların yetiştiricilerin maliyetlerini gözetmesi, bu amaçla kısa vadeli çözümler yerine yapısal önlemlerin alınması Türkiye'de hayvancılık sektörünün devamlılığı açısından zorunlu görülmektedir.

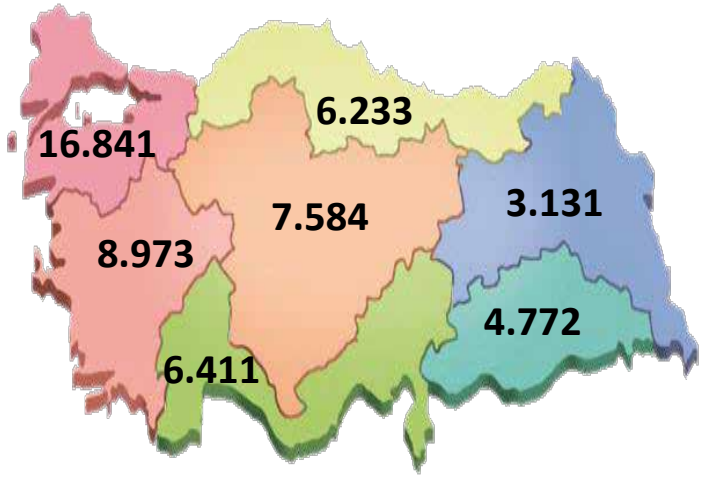
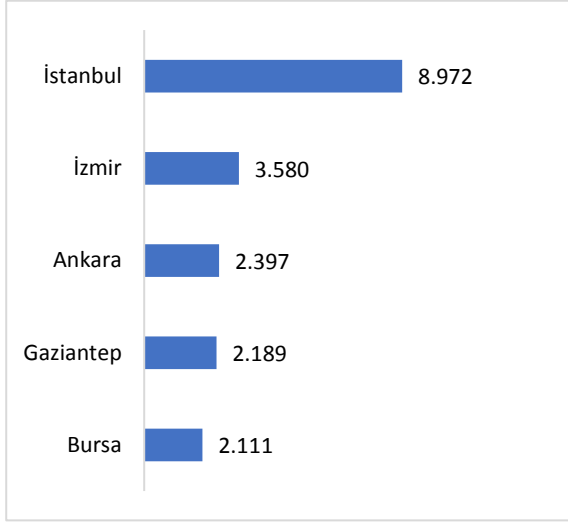
1.5. Bölgesel Yapı ve Kümelenmeler

Tarihsel olarak kümelenme yaklaşımının gelişimine bakıldığında, dünyanın en büyük ekonomisine sahip olan ve özellikle Dünya Ekonomik Forumu Küresel Ekonomik Raporlarında da ön sırada yer alan Amerika Birleşik Devletleri'nin bu alanda öncü bir rol oynadığı görülmektedir. Bilişim teknolojilerinin gelişmesinde önemli bir yere sahip olan Silikon Vadisi, Amerika Birleşik Devletleri'nde ortaya çıkan ilk kümelenme örneği olmuş ve bu alanda kaydedilen başarı kısa zamanda gıdadan tekstile, inşaat malzemelerinden savunma sanayine ve eğitime birçok alanda kümelerin ortaya çıkmasını sağlamıştır.

Türk sanayisinin rekabet edebilirliğinin ve verimliliğinin yükseltilerek, dünya ihracatından daha fazla pay alan, ağırlıklı olarak yüksek teknoloji ürünlerin üretildiği, nitelikli iş gücüne sahip, çevreye ve topluma duyarlı bir sanayi yapısına dönüşümünü hızlandırmak için belirli bir rekabet edebilirlik ve sürdürülebilirlik potansiyeli taşıyan, ulusal düzeyde önemi haiz ve ağırlıklı olarak imalat sanayinde faaliyet gösteren kümelenme teşebbüslerini desteklemek amacıyla, Bakanlığımız Sanayi Bölgeleri Genel Müdürlüğü tarafından, 15 Eylül 2012 tarihli ve 28412 sayılı Resmi Gazete'de "Kümelenme Destek Programı Yönetmeliği" yayımlanmış ve söz konusu yönetmeliğin uygulanmasına dair faaliyetlere başlanmıştır.

Türkiye’de gıda ve içecek sanayine ilişkin KOBİ’ler hemen hemen her yerde bulunmaktadır. Gıda ve içecek sanayine ilişkin bölge bazında kümelenmenin sırasıyla Marmara, Ege, İç Anadolu ve Akdeniz Bölgelerinde yoğunlaştığı görülmüştür. İl bazında bakıldığında ise; İstanbul, İzmir, Gaziantep, Ankara ve Bursa illerimizde gıda ve içecek ürünlerinin imalatına yönelik işletmelerin ağırlık kazandığı tespit edilmiştir.

Şekil 2. En Fazla İşletmeye Sahip İller ve Bölgelere Göre Gıda ve İçecek İşletme Sayıları

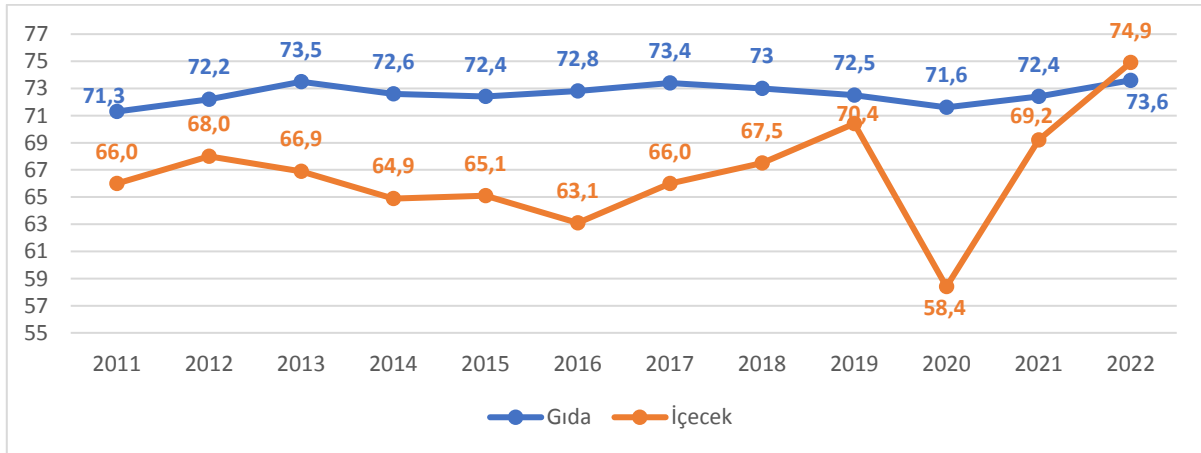

Kaynak: Girişimci Bilgi Sistemi, 2022

1.6. Kapasite Kullanımı

Merkez Bankası’nın sektörde faaliyet gösteren işyerlerine yaptığı anket verileri neticesinde gıda ürünleri imalatı sektöründe kapasite kullanım oranı 2022 yılında bir önceki yıla göre 1,2 puanlık bir artış yaşarken 2011 yılına göre 2,3 puanlık bir artış göstererek %73,6 olmuştur. İçecek sanayinde ise bir önceki yıla göre 5,7 puanlık artış, 2011 yılına göre ise 8,9 puanlık bir artış yaşanmış olup 2022 yılında sektörün kapasite kullanım oranı %74,9 olarak gerçekleşmiştir (Şekil 3).

Şekil 3. Kapasite Kullanım Oranı (Ağırlıklı Ortalama %)

Kaynak: Merkez Bankası, EVDS

1.7. İşyeri Sayısı ve İstihdam

TÜİK verilerine göre 2022 yılında gıda ürünlerinin imalatında 545.525 çalışan, içeceklerin imalatında ise 18.433 çalışan bulunmaktadır (Tablo 6).

Tablo 6. İşyeri Sayısı ve İstihdamı

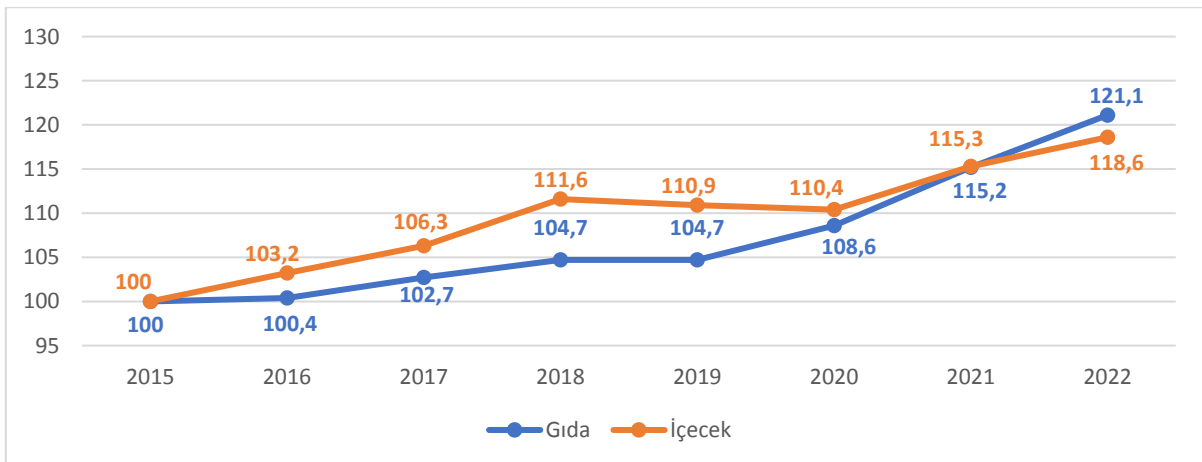
Yıl	Gıda Ürünlerinin İmalatı		İçeceklerin İmalatı	
	İşyeri Sayısı	Çalışan Sayısı	İşyeri Sayısı	Çalışan Sayısı
2015	43.733	451.263	557	15.508
2016	45.567	454.083	560	16.025
2017	47.617	465.339	595	16.538
2018	49.025	477.211	628	17.375
2019	51.338	474.648	649	17.237
2020	52.871	497.519	658	17.152
2021	57.562	521.725	654	17.897
2022	59.102	545.525	676	18.433

Kaynak: TÜİK

2015 yılında gıda ürünlerinin imalatı sektöründe 43.733 adet işyeri faaliyet gösterirken işyeri sayısı yaklaşık %35,6 artış ile 2022 yılında 59.102'ye yükselmiştir. Gıda ürünlerinin imalatı sektörüne ilişkin istihdama bakıldığında ise 2015 yılında sektörde 451.263 sigortalı çalışan bulunurken 2022 yılında yaklaşık %20,9'luk artışla 545.525 kişiye ulaştığı görülmektedir.

İçeceklerin imalatı sektörüne bakıldığında ise; 2015 yılında 557 adet işyeri faaliyet gösterirken işyeri sayısı yaklaşık %21,4'lük artış ile 2022 yılında 676'ya yükselmiştir. İçeceklerin imalatı sektöründe 2015 yılında sigortalı çalışan sayısı 15.508 olup 2022 yılında %18,9'luk bir artışla 18.433'e ulaşmıştır.

Şekil 4. İstihdam Endeksi Yıllık Ortalama

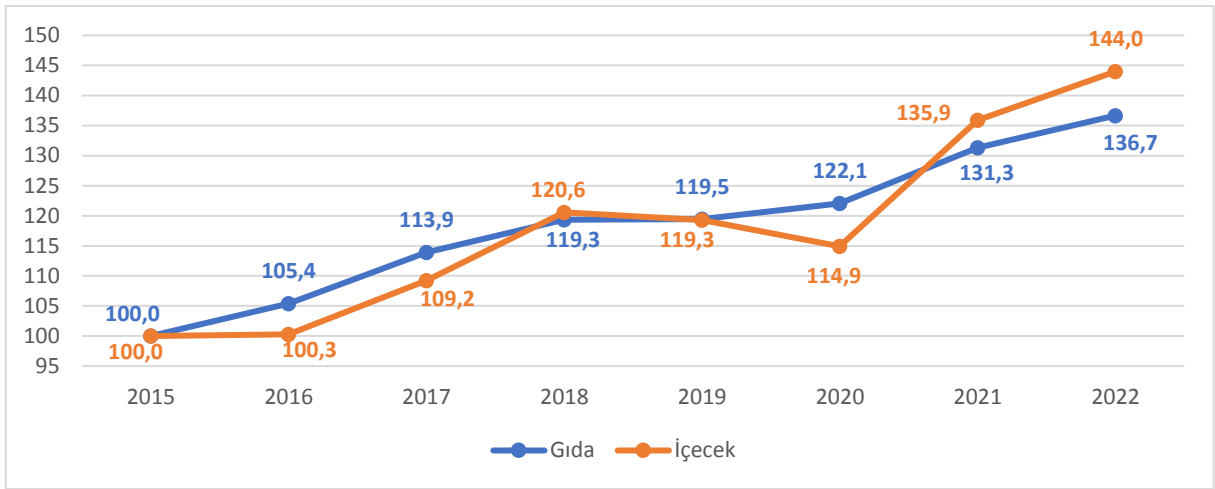
Kaynak: TÜİK (2015=100, 4 Dönem Ortalaması)

TÜİK İstihdam Endeksi, 2022 yılında gıda ürünleri imalatı sektöründe bir önceki yıla göre 6,4 puan artarak 121,1 olarak gerçekleşmiştir. İçecek sektöründe de bir önceki yıla göre 3,3 puan artarak 2022 yılında 118,6 olmuştur (Şekil 4).

1.8. Üretim Endeksi

TÜİK verilerine göre; 2021 yılında 131,3 olan yıllık gıda sektörü üretim endeksi 5,4 puanlık bir artış ile 2022 yılında 136,7 olarak gerçekleşmiştir. İçecek sektöründe ise 2021 yılına göre 8,1 puanlık artış yaşanmış ve 2022 yıllık ortalama üretim endeksi 144,0 olarak gerçekleşmiştir (Şekil 5).

Şekil 5. Sanayi Üretim Endeksi Yıllık Ortalama

Kaynak: Merkez Bankası, EVDS

1.9. Katma Değer

Gıda ve içecek sanayi sektörü toplam katma değeri, 2015 yılında 28,4 milyar TL iken, 2022 yılında %751 oranında artarak 241,8 milyar TL olarak gerçekleşmiştir (Tablo 7).

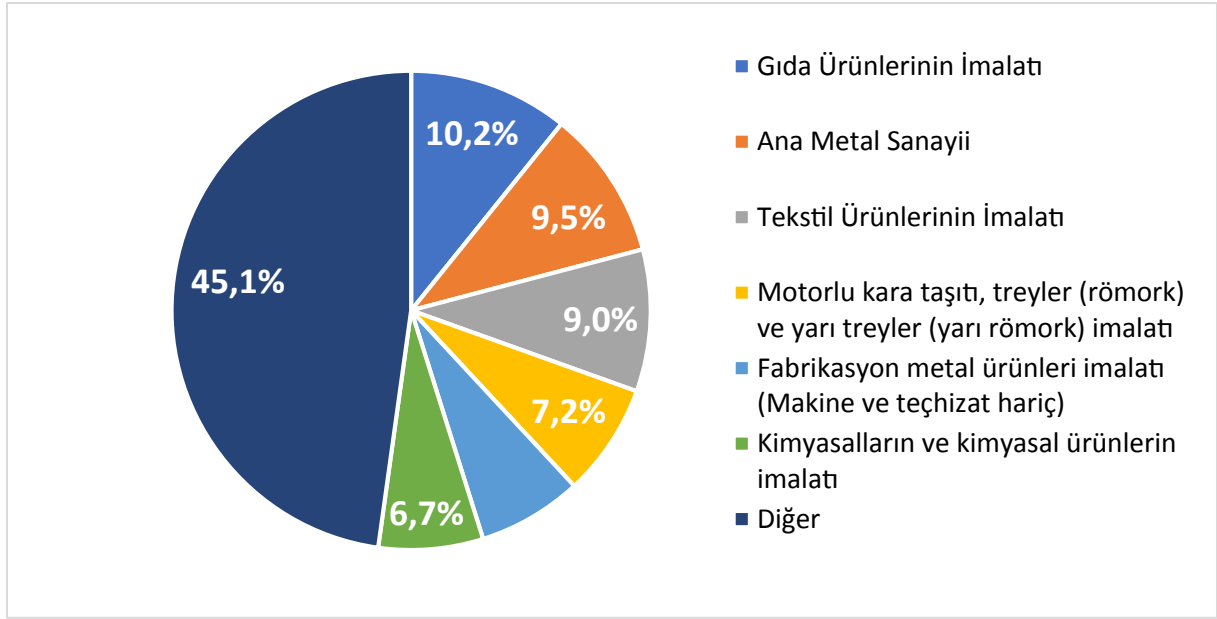
Tablo 7. Gıda ve İçecek Sanayinde Sektör Bazında Katma Değer (Milyar TL)

Sektörler	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Gıda Ürünlerinin İmalatı	26,3	31,6	36,6	44,9	53,9	64,5	99,1	230,4
İçeceklerin İmalatı	2,1	2,2	2,7	3,1	3,6	3,6	4,6	11,4
Toplam	28,4	33,8	39,3	48,0	57,5	68,1	103,7	241,8

Kaynak: TÜİK

Aşağıdaki grafikte görüldüğü gibi imalat sanayinin bölümlerine göre oluşturulan faktör maliyetiyle katma değerde en yüksek paya sahip sektörler sırasıyla %10,2 ile gıda ürünlerinin imalatı, %9,5 ile ana metal sanayi ve %9 ile tekstil ürünlerinin imalatı olarak gerçekleşmiştir.

Şekil 6. Katma Değerin Sektörlere Göre Dağılım Grafiği (2022)

Kaynak: TÜİK

1.10. Ciro

Gıda ve içecek imalatı sektörü 2022 yılında yaklaşık 1,4 trilyon TL ciro elde etmiştir. 2022 yılı gıda ve içecek sanayi cirosunun imalat sanayi sektörü içindeki payı ise %13,86 olarak gerçekleşmiştir (Tablo 8).

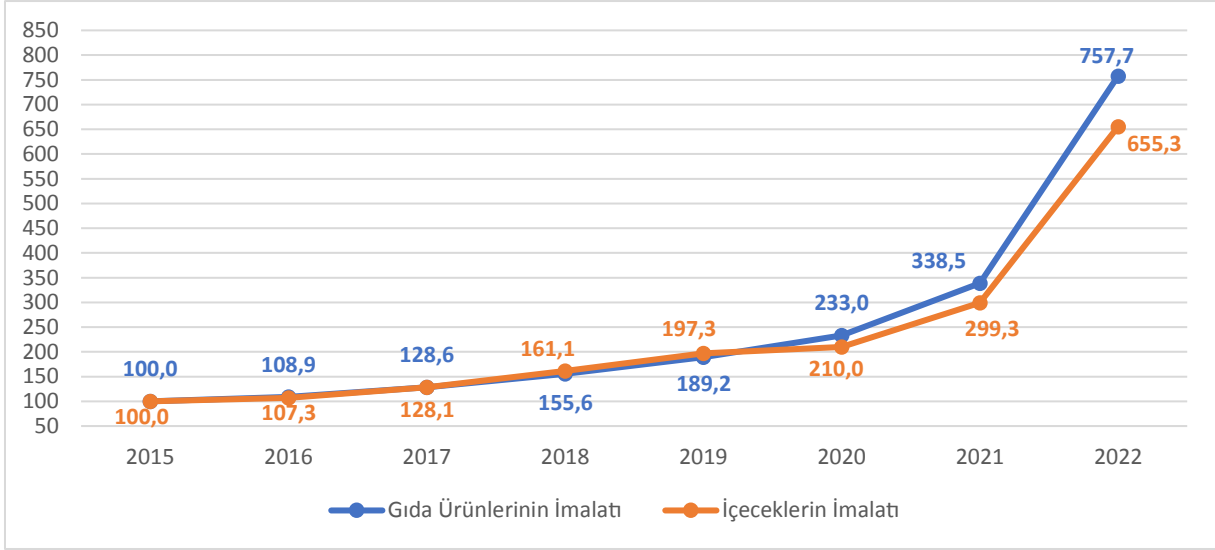
Tablo 8. Sektörün Cirosu (2022)

Sektör	Ciro (TL)	Oran (%)
Gıda Ürünlerinin İmalatı	1.446.547.637.474	13,31
İçeceklerin İmalatı	60.299.420.654	0,55
Gıda ve İçecek İmalatı Toplamı	1.506.847.058.128	13,86
İmalat Sanayi	10.871.149.548.953	100,00

Kaynak: TÜİK

Gıda ve içecek sanayi ciro endeksinde her yıl düzenli bir artış göstererek pozitif trendini korumuştur (Şekil 7).

Şekil 7. Ciro Endeksi

Kaynak: TÜİK, (2015=100)

2015 yılı referans alınarak hesaplanan ciro endeksi 2022 yılında gıda ürünlerinin imalatı sektörü için 757,7 olarak gerçekleşirken içeceklerin imalatı sektörü için 655,3 olarak gerçekleşmiştir.

1.11. Ar-Ge Faaliyetleri

Gıdanın, insan yaşamının en temel ihtiyacı olması ve toplum sağlığı açısından kritik önem taşıması, gıda üretim-tüketim zincirini günümüzün en önemli konularından biri haline getirmiştir. Bu nedenle gıda sanayinde, tüm üretim-tüketim zincirinin dahil edildiği AR-GE, teknoloji geliştirme ve inovasyon odaklı çalışmaların geliştirilmesi ve örnek projelerin desteklenmesi büyük önem taşımaktadır.

Dünyanın tek pazar haline geldiği günümüz piyasa koşullarında Ar-Ge faaliyetleri gıda sektörü açısından büyük önem arz etmektedir. 2008 yılında 5746 sayılı Araştırma, Geliştirme ve Tasarım faaliyetlerinin desteklenmesi hakkında kanun çıkarılarak bu kanun ile Ar-Ge, yenilik ve tasarım yoluyla ülke ekonomisinin uluslararası düzeyde rekabet edebilir bir yapıya kavuşturulması için teknolojik bilgi üretilmesini, üründe ve üretim süreçlerinde yenilik yapılmasını, ürün kalitesi ve standardının yükseltilmesini, verimliliğin artırılmasını, üretim maliyetlerinin düşürülmesini, teknolojik bilginin ticarileştirilmesini, rekabet öncesi işbirliklerinin geliştirilmesini, teknoloji yoğun üretim, girişimcilik ve bu alanlara yönelik yatırımlar ile Ar-Ge'ye, yeniliğe ve tasarıma yönelik doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının ülkeye girişinin hızlandırılmasını, Ar-Ge ve tasarım personeli ve nitelikli işgücü istihdamının artırılmasını desteklemek ve teşvik etmek amaçlanmıştır.

TÜİK'in verilerine göre 2022 yılında gıda, içecek ve tütün imalatı sektöründe toplam 1,1 milyar TL değerinde Ar-Ge harcaması yapılmıştır.

Ar-Ge Merkezleri

Güncel veriler ışığında gıda ve içecek sektöründe faaliyet gösteren Ar-Ge Merkezleri aşağıdaki tabloda listelenmiştir.

Tablo 9. Gıda Ürünleri ve İçeceklerin İmalatı Sektöründe Faaliyet Gösteren Ar-Ge Merkezleri

Sıra No	Ar-Ge Merkezinin Adı	İl
1	Abaloğlu Lezita Gıda Sanayi A.Ş.	İzmir
2	Aep Anadolu Etap Penkon Gıda ve Tarım Ürünleri San. ve Tic. A.Ş.	Mersin
3	Ak Gıda San. Tic. A.Ş.	Sakarya
4	Aksuvital Doğal Ürünler Gıda San. ve Tic. A.Ş.	İstanbul
5	Altıparmak Gıda San. ve Tic. A.Ş.	İstanbul
6	Aromsa Besin Aroma ve Katkı Maddeleri San. ve Tic. A.Ş.	Kocaeli
7	Ayşenur ve Turan Gıda Kontrol Laboratuvarı A.Ş.	İstanbul
8	Bahçivan Gıda San. ve Tic. A.Ş.	Kırklareli
9	Beta Gıda San. ve Tic. A.Ş.	Adana
10	Continental Confectionery Company Gıda San. ve Tic. A.Ş.	Tekirdağ
11	Danone Tikveşli Gıda ve İçecek San. ve Tic. A.Ş.	Kırklareli
12	Dardanel Önentaş Gıda San. A.Ş.	Çanakkale
13	Detay Gıda San. ve Tic. A.Ş.	İstanbul
14	Dimes Gıda San. ve Tic. A.Ş.	İzmir
15	Döhler Gıda Sanayi A.Ş. (Karaman)	Karaman
16	Döhler Gıda Sanayi A.Ş. (İstanbul)	İstanbul
17	Durukan Şekerleme San. ve Tic. A.Ş.	Ankara
18	Durum Gıda San. ve Tic. A.Ş. (Arbella)	Mersin
19	Eker Süt Ürünleri Gıda San. ve Tic. A.Ş.	Bursa
20	Eksun Gıda Tarım San. ve Tic. A.Ş.	Tekirdağ
21	Elvan Gıda San. ve Tic. A.Ş.	İstanbul
22	Endemix Doğal Maddeler A.Ş.	Kocaeli
23	Eti Gıda San. ve Tic. ret A.Ş.	Eskişehir
24	Euro Gıda San. ve Tic. A.Ş.	İzmir
25	Gedik Tavukçuluk ve Tarım Ürünleri Ticaret Sanayi A.Ş.	Uşak

26	Göknur Gıda Maddeleri Enerji İml. İth. İhr. Tic. ve San. A.Ş.	Niğde
27	K.F.C. Gıda A.Ş.	İzmir
28	Kayseri Şeker Fabrikası A.Ş.	Kayseri
29	Kerevitaş Gıda San. ve Tic. A.Ş. (Bursa)	Bursa
30	Kerevitaş Gıda San. ve Tic. A.Ş. (İstanbul)	İstanbul
31	Kervan Gıda San. ve Tic. A.Ş.	İstanbul
32	Kızılay İçecek A.Ş.	Afyonkarahisar
33	Maysa Gıda San. ve Tic. A.Ş.	İstanbul
34	Muratbey Gıda San. Tic. A.Ş.	Uşak
35	Muratbey Gıda San. Tic. A.Ş. (Üretim Teknolojileri)	Uşak
36	Niyazi Önen Holding A.Ş.	İstanbul
37	Pak Gıda Üretim ve Pazarlama A.Ş.	Kocaeli
38	Pınar Entegre Et ve Un Sanayi A.Ş.	İzmir
39	Pınar Süt Mamulleri Sanayi A.Ş.	İzmir
40	Polen Un ve Gıda Katkı Maddeleri San. ve Tic. A.Ş.	İstanbul
41	Sbs Bilimsel Bio Çözümler San. ve Tic. A.Ş.	İstanbul
42	Sem-As Gıda Turizm San. ve Tic. Limited Şirketi	Ankara
43	Sunar Mısır Entegre Tesisleri San ve Tic. A.Ş.	Adana
44	Sütaş Süt Ürünleri A.Ş.	Bursa
45	Şölen Çikolata Gıda San. ve Tic. A.Ş. (Gaziantep)	Gaziantep
46	Şölen Çikolata Gıda San. ve Tic. A.Ş. (İstanbul)	İstanbul
47	Tat Gıda Sanayi A.Ş.	Bursa
48	Tayaş Gıda San. ve Tic. A.Ş.	Kocaeli
49	Tören Gıda San. ve Tic. A.Ş.	Gaziantep
50	Tunay Gıda San. ve Tic. A.Ş.	Erzincan
51	Uludağ İçecek Türk A.Ş.	Bursa
52	Unilever San. ve Tic. Türk A.Ş.	İstanbul
53	Unilever San. ve Tic. Türk A.Ş. (Sarigazi)	İstanbul
54	Unmaş Unlu Mamuller San. ve Tic. A.Ş.	İstanbul
55	Ülker Bisküvi Sanayi A.Ş.	Kocaeli

56	Ülker Çikolata Sanayi A.Ş.	İstanbul
57	Yayla Agro Gıda San. ve Tic. A.Ş.	Mersin
58	Yörükoğlu Süt ve Ürünleri San. Tic. A.Ş.	Antalya

Kaynak: STB Ar-Ge Teşvikleri Genel Müdürlüğü

Tasarım Merkezleri

26 Şubat 2016 tarihinde Resmî Gazete’de yayınlanarak yasalanan Ar-Ge Reform Paketi kapsamında yapılan değişiklikler ile ülkemiz Ar-Ge ve yenilik ekosistemini geliştirecek pek çok düzenleme getirilmiştir.

Bu düzenlemelerin başında tasarım faaliyetlerinin de Ar-Ge faaliyetleri gibi destek kapsamına alınması gelmektedir. Bu sayede, yüksek katma değerli teknolojik ürünlerin üretimi söz konusu olacaktır.

Türkiye’deki 319 adet Tasarım Merkezinden 2 adedi gıda ve içecek sektöründe faaliyet gösteren firmalara aittir.

Güncel veriler ışığında gıda ve içecek sektöründe faaliyet gösteren Tasarım Merkezleri aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 10. Gıda Ürünleri ve İçeceklerin İmalatı Sektöründe Faaliyet Gösteren Tasarım Merkezleri

Sıra No	Tasarım Merkezinin Adı	İl
1	Nestle Türkiye Gıda Sanayi A.Ş.	Bursa
2	Orbit Mühendislik ve Makine San. Ltd. Şti.	Ankara

Kaynak: STB Ar-Ge Teşvikleri Genel Müdürlüğü

1.12. Elektrik Tüketimi

2022 yılında Türkiye’de toplam 283.936 GWh elektrik tüketimi gerçekleşmiştir. Gıda, içecek ve tütün ürünleri imalatı sektöründe ise 10.106 GWh elektrik tüketimi gerçekleşmiştir.

Tablo 11. Tüketici Gruplarına Göre Elektrik Tüketim Oranları

Tüketici Sınıfı	GWh	%
Gıda, İçecek ve Tütün Ürünleri İmalatı	10.106	3,56
Sanayi Toplamı	130.698	46,03
Türkiye Toplamı	283.936	100

Kaynak: Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı (2022 Yılı Verileridir)

Tablo 12’de görüldüğü üzere Türkiye’de tüketilen elektriğin yaklaşık %3,56’sı gıda, içecek ve tütün ürünleri imalatı yapan işletmeler tarafından tüketilmiştir.

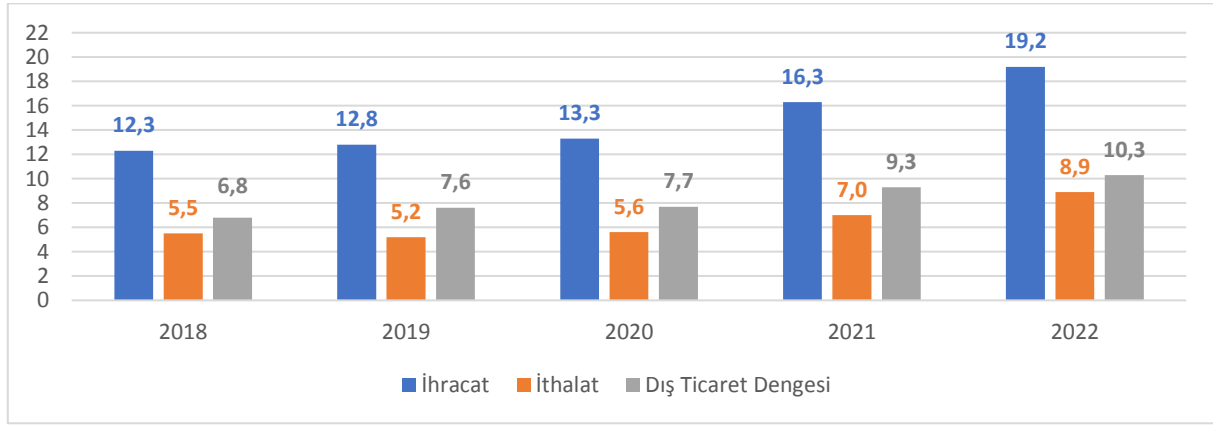
1.13. Dış Ticaret

Ülkemiz, gıda ve içecek sektöründe dünyanın 21'inci büyük ihracatçısı konumunda yer almaktadır (Kaynak: UN Comtrade, BEC, 2022).

Ticaret Bakanlığı tarafından açıklanan dış ticaret istatistiklerine göre; 2022 yılında ülkemizde ihracat geçtiğimiz yıla göre %12,9 oranında artışla 254,2 milyar dolara, ithalat ise %34,3 oranında artışla 364,4 milyar dolara erişmiştir. İhracatın ithalatı karşılama oranı 2022 yılında %70 olmuştur. Ülkemizin dış ticaret açığı ise 110,2 milyar dolar olmuştur.

Şekil 8'de görüldüğü gibi gıda ve içecek sanayinin ihracatı sürekli artış göstermiştir. 2022 yılında sektör ihracatı 19,2 milyar dolar olarak gerçekleşerek sektör ihracatının toplam ihracat içindeki payı 2022 yılında %7,55 olarak gerçekleşmiştir. Bu rakam 2021 yılında %7,2'dir. 2022 yılında gıda ve içecek sektöründe ithalat 8,9 milyar dolar olup dış ticaret dengesi 10,3 milyar dolardır.

Şekil 8. 2018-2022 Gıda ve İçecek Sanayi Sektörü Dış Ticareti

Kaynak: TÜİK (ISIC Rev.4) (Milyar Dolar)

Türkiye gıda ve içecek sektörü geçmiş yıllarda olduğu gibi 2022 yılında da yüksek oranda dış ticaret fazlası vererek ülke ekonomisine olumlu katkıda bulunmuştur. İhracatın daha da artırılması konusunda hammadde girdilerinin daha ucuza temin edilmesi ve kalite kriterlerinin sağlanması gerekmektedir.

Gıda ve içecek sanayinde ihracatın ithalatı karşılama oranı 2013 yılındaki %195 düzeyinden 2022 yılında %216'lara yükselmiş olup, ülke ekonomisine olumlu katkısı devam etmiştir.

Tablo 12. Yıllara Göre Turizmde Gıda ve İçecek Geliri (Milyar Dolar)

Yıllar	Toplam Turizm Geliri	Yeme-İçme Geliri	Oran (%)
2018	35,9	6,8	18,9%
2019	42,9	8,2	19,2%
2020	15,2	3,6	23,6%
2021	30,3	6,6	21,7%
2022	49,9	9,2	18,4%

Kaynak: TÜİK

Gıda ve içecek sektörü gerçekleştirdiği dış ticaret sayesinde ülkemiz ekonomisine yıllara göre hep pozitif etki sağlamış ve dış ticaret fazlası vermiştir. Sektör bunun yanında ülkemize gelen yabancı turistlere gıda ve içecek sağlamaktadır. Sektör bu kapsamda, ülke ekonomisine dış ticaret için gerekli masrafları yapmadan ülkemize gelen yabancılara gıda ve içecek satmaktadır. Sektör bu yönüyle de değerlendirildiğinde, yabancıların tükettiği gıda ve içecek değerinin, sektörün dış ticaret fazlasına eklenmesi gerektiği düşünülmektedir. 2022 yılında turizmden 9,2 milyar dolar değerinde yeme içme geliri elde edilmiştir.

1.14. Maliyet Bileşenleri

Gıda ve içecek sanayinde başlıca üretim maliyetleri hammadde, işçilik ve enerji giderlerinden oluşmaktadır. Faaliyet alanı tarımsal hammaddenin satın alınması, sonrasında işlenerek yüksek kaliteli gıda ve içecek ürünlerine dönüştürülmesidir. Bu sürecin odak noktasında yer alan üretim aşamasındaki en önemli konular; enerji kullanımı, sera gazı emisyonları, kaynak ve atık yönetimi, su ve atık su yönetimi ile ambalajlamanın iyi bir şekilde planlanarak yürütülmesidir. Bununla birlikte sektörün üretimine uygun teknolojinin eklenmesi, sektörün maliyet kalemlerini ciddi oranda azaltacaktır.

Diğer taraftan gıda ve içecek sanayisi için endüstriyel tipte tarımsal üretimin yeterince yapılmaması, tarımsal ham maddelerimizde kalite sorunu ve ham madde fiyatlarının yüksek oluşu maliyet kalemlerini arttırmaktadır.

Gıda ve içecek sanayinin iklim değişikliği üzerine etkisini, enerji kullanımından, atıklara özellikle ambalaj atıklarının etkilerini en aza indirmek için iyi tarım ve çiftçilik uygulamalarını geliştirmek gibi önceliklere yer verilmesi durumu, sektörün maliyetine ve ülke ekonomisine önemli bir katkı sağlayacaktır.

1.15. Gelecek Değerlendirmesi

Türkiye; gıda ürünlerinin üretimi, işlenmesi, Avrupa ve Ortadoğu pazarlarına ihracatı konusunda bölgesel üs konumundadır. Tarımsal çeşitliliği ve uygun iklimi ülkenin gıda işleme sektörüne sürekli hammadde tedarik etmesine imkân verirken gıda ve içecek alanında büyük bir ihracatçı konumunda olmasını sağlamaktadır.

Buna karşın Ülkemiz, dünya gıda ticaretinden %1,47 civarında oldukça düşük bir pay almaktadır. Aynı zamanda, temel sorun Türkiye’de tarımın sanayiye istenen kalite ve miktarda sürdürülebilir şekilde hammadde sağlayamamasıdır. Günümüzde ülkeler iklim, ürün çeşitliliği, genetik zenginlik gibi sahip oldukları avantajlarını ekonomik ve milli değer haline getirme çabası içerisine girmiştir.

Bu nedenle gıda sanayinin rekabet gücünün artırılması gerekmekte, bu ise ancak sektördeki yapısal değişimlerin hızlandırılması ile mümkün görülmektedir. Bunun için tarım ve gıda sanayinin entegrasyonu yaygınlaştırılmalı, hammadde üretimini artırıcı ve çeşitlendirici faaliyetlere yer verilmeli, küçük işletmelerin etkinlikleri artırılmalı, gıda sektörünün bütün

dallarında teknolojik yenilenmeye gidilmeli, kalite yönetim sistemleri etkin bir şekilde uygulanmalıdır.

11. Kalkınma Planı (2019-2023) 23 Temmuz 2019 tarihli ve 30840 mükerrer sayılı Resmî Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Plan kapsamında sektörle alakalı olarak aşağıdaki tespit ve tedbirler yer almaktadır.

Artan gıda talebi, iklim değişikliği, şehirleşme, toprak ve su kaynakları ile tarımsal ürünler ve üretici üzerinde baskı oluştururken; değişen iklime uygun bitki ve hayvan türlerinin geliştirilmesi, çevre ve biyolojik çeşitliliğin korunması önem kazanmakta, daha az kaynakla gıda talebinin karşılanabilmesi için nitelikli işgücü ve teknolojiye ihtiyaç artmaktadır.

Gelişmiş ülkelerin, yeni nesil uygulamalarla ticari üstünlüklerini devam ettirmeleri beklenirken, gelişmekte olan ülkeler de teknolojiye dayalı küçük tarım işletmeciliğini desteklemenin yanı sıra büyük ölçekli üretimlerle gıda zincirinde rekabetçi olma çabasıdadır.

Giderek önemi artan toprak ve su kaynaklarının sürdürülebilir kullanımı, gıda güvenliği ve tarımsal nüfusun yerinde muhafaza edilmesi, ülkemizde kırsal kalkınma desteklerinin artırılması, tarımda daha fazla teknoloji ve bilgi kullanımı ile girdi kullanımının etkinleştirilmesi, pazarlama kanallarının çeşitlendirilerek üretimin talebe uygun yönlendirilmesi çabaları artmaktadır.

Gıda dağıtım zincirindeki aracılık ve lojistik maliyetlerini azaltmayı teminen tarımsal üretimde örgütlü yapı güçlendirilecektir.

Gıda lojistik ve depolama hizmetlerini uluslararası standartlarda sunacak, daha rekabetçi bir yapının oluşturulmasını sağlayacak düzenleme yapılacaktır.

Tarım ürünlerinde arz ve rekolte tahminlerinin sağlıklı yapılabilmesine imkân veren bir erken uyarı sistemi kurularak, gıda ürünlerinde fiyat dalgalanmasının büyük veri ve ileri analitik yöntemler kullanılarak yakından takip edileceği Ürün Gözetim Mekanizması hayata geçirilecektir.

Taze meyve-sebze piyasasında mevsimselliği ve yüksek fiyat artışlarını dengeleyici bir unsur olarak teknolojik örtü altı üretim ile modern sulama sistemleri desteklenecektir.

Gıda kontrol laboratuvar altyapısı güçlendirilecek, kontrol hizmetlerinin etkinliği artırılacaktır.

Gıda güvenliğini teminen etkin stok yönetimi, arz zincirinde kayıpların azaltılması, israfın önlenmesi, piyasaların düzenlenmesine yönelik kural ve kapasitelerin geliştirilmesi sağlanacaktır.

Özetle Plan kapsamında kaynakların etkin kullanımı ve gelişen teknoloji ışığında güvenli, sürdürülebilir, denetlenebilir ve şeffaf bir gıda üretim sisteminin önümüzdeki dönemde tesis edilmesi ve buna bağlı olarak gıda kaynaklı enflasyonun azaltılması amaçlanmaktadır.

Üretim faaliyetlerinden azami yararı sağlamak için tarım ve gıda sektörlerinde yapılan çalışmaların bilim ve teknolojinin gösterdiği şekilde yürütülmesi zorunludur. Türkiye açısından tarım ve gıda sektörlerinden elde edilecek gelir artışı toplum refahını, zenginliği ve yaşam kalitesini arttırmada önemli bir potansiyele sahiptir. Küreselleşme olgusu içerisinde, çok uluslu tekellerin güç kazanması, gelişmiş ülkelerin tarım ve gıda üzerinde hâkimiyet kurma istekleri, bilim ve teknolojiye baş döndürücü gelişmeler konuyu daha da karmaşık hale getirmektedir.

Özellikle kırmızı et olmak üzere temel gıda maddelerine olan talep üst seviyelere çıkmış ve bu ise fiyatlarda hızlı yükselişlere sebep olmuştur. Bu hassasiyetin yakın gelecekte devam etmesi muhtemeldir.

Bu bağlamda önümüzdeki yıllarda olması beklenen ve öne çıkan başlıca gelişmeler;

- Ürünler bazında ülkelerin özelleşmesi, kalite ve marka bilincinin yaygınlaşması,
- Çevre bilincinin yaygınlaşması ve doğal kaynaklar korunması, atıkları yeni ürünlere dönüştüren yöntemlerin geliştirilmesi, yayım ve eğitim çalışmalarının hız kazanması,
- Artan nüfusun beslenmesi için yoğun üretimin kaçınılmaz olarak sürdürülmesi,
- Ürün çeşitliliği ile fonksiyonel gıdaların talep ve tüketimlerinin artması,
- Gıda endüstrisinde ısı işlem gibi geleneksel teknolojilerin yerine besin elemanlarını daha az tahrip eden çevre dostu teknolojilerin kullanılması,
- Gıdaların daha az hacimde daha yüksek besleyici değerde üretilebilmesi,
- Akıllı mutfak donanımlarının kullanımının yaygınlaşması ve bunun gıdaların hazırlanış biçimleri üzerinde etkisi,
- Gıdaların hijyenik kalitesi, işlenmesi, sınıflandırılması ve paketlenmesinde, biyosensörlerden ve çok amaçlı enzimlerden yaygın ve etkin bir biçimde yararlanılması,
- Tekelleşme eğilimlerinin artması.

2. SON DÖNEMDEKİ GELİŞMELER

2.1. Son Dönemdeki Sektöre İlişkin Türkiye ve Dünyadaki Gelişmeler

Gıda ve içecek sektörünün doğrudan bağlı olduğu ve hammaddesinin çok büyük bir kısmını sağlayan tarım sektörünün GSYH değeri 2022 yılında bir önceki yıla göre zincirlenmiş hacim endeksi olarak %0,6 artmıştır.

Tarımsal üretim miktarlarında 2022 yılında bir önceki yıla göre tahıllar ve diğer bitkisel ürünlerde (yem bitkileri hariç) %14,6, meyveler, içecek ve baharat bitkilerinde %7,7 oranında artış olurken; sebzelerde %0,5 oranında azalma olmuştur.

Buna göre, üretim miktarları 2022 yılında yaklaşık olarak tahıllar ve diğer bitkisel ürünlerde 70,2 milyon ton, sebzelerde 31,6 milyon ton, meyveler, içecek ve baharat bitkilerinde 26,8 milyon ton olarak gerçekleşti.

Gıda fiyatlarındaki artış ve buna bağlı olarak oluşan enflasyon, ülkemizin ve gıda ve içecek sektörümüzün en önemli problemlerinden bir tanesidir. 2022 yılı enflasyon oranı (TÜFE) %64,27 olarak gerçekleşmiş olup gıda ve alkolsüz içecekler grubunda enflasyon %77,87 olmuştur. Konuyla alakalı olarak; gıdadan kaynaklanan enflasyonun azaltılması ile çiftçilerimizin istikrarlı bir gelir elde edebilmesi ve tüketicinin makul fiyatla tarımsal hammaddeyi temin edebilmesi amacıyla kurulmuş olan ve sekreteryası Merkez Bankası tarafından yürütülen Gıda ve Tarımsal Ürün Piyasaları İzleme ve Değerlendirme Komitesi'nin çalışmaları devam etmektedir.

2022'nin şubat ayının sonlarında başlayan Rusya-Ukrayna Savaşı son dönemde gıda fiyatlarının hızla artmasına sebep olmuştur. Rusya ve Ukrayna, küresel gıda üretimi ve tedarikinde önemli bir rol oynamaktadır. Ukrayna'da yaşanan kriz küresel gıda güvenliğini de tehdit etmektedir. Rusya ve Ukrayna ihracatı, dünyada ticareti yapılan toplam kalorinin yaklaşık %12'sini oluşturmaktadır. İki ülke, buğday, arpa, ayçiçeği ve mısır dahil olmak üzere birçok önemli tahıl ve yağlı tohumda ilk beş küresel ihracatçı arasında yer almaktadır. Ukrayna aynı zamanda küresel pazarın yaklaşık %50'sini sağlayan önemli bir ayçiçeği tohumu yağı üreticisidir. Bununla beraber, Rusya'nın Ukrayna'yı işgali, küresel piyasaları daha da bozacak, kısa vadede küresel tahıl arzı için olumsuz sonuçlar doğuracak ve doğal gaz ve gübre piyasalarını bozarak yeni ekim sezonuna giren üreticiler için olumsuz etkiler yaratacaktır.

Bu olumsuz etkilerin azaltılması amacıyla Türkiye'nin öncülüğü, Rusya ve Ukrayna'nın yapıcı tutumları, Birleşmiş Milletler'in kolaylaştırıcılığı sayesinde, 22 Temmuz 2022'de İstanbul'da Tahıl Koridoru Anlaşması imzalanmıştır.

FAO-Türkiye ortaklığı, sürdürülebilir tarım için terk edilmiş arazilerin yeniden işlenmesine yönelik yeni bir proje başlatmıştır. Proje, yararlanıcı ülkelerdeki çiftliklerin yapısını ve genişlemesini iyileştirmeye yardımcı olmayı ve arazi bankacılığının arazi toplulaştırma prosedürlerini destekleyebileceği yolları tespit etmeyi hedeflemektedir. Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti tarafından finanse edilen FAO-Türkiye Gıda ve Tarım Ortaklığı Programı (FTPP II) kapsamında "Arazi terkini ele almak ve arazi toplulaştırma prosedürlerini iyileştirmek için tarımsal arazi piyasasının gelişiminin iyileştirilmesi" başlıklı proje hayata geçirilecektir.

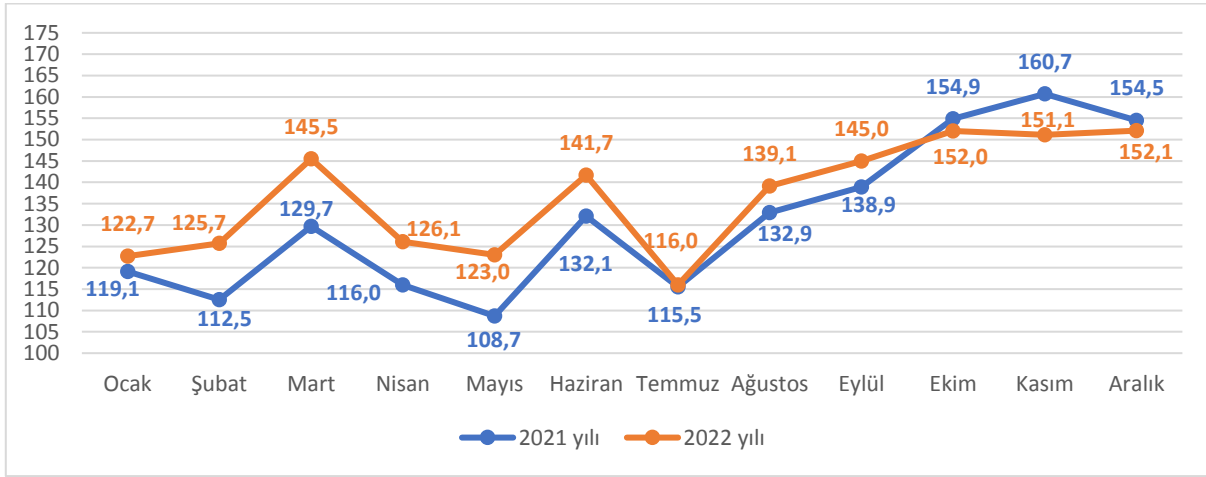
Azerbaycan, Türkiye ve Özbekistan'ı kapsayan projenin Temmuz 2025'e kadar sürmesi planlanmaktadır.

Proje ile genellikle tarımsal faaliyetleri ekonomik olmayan hale getiren arazinin aşırı parçalanması gibi arazi terkinin temel nedenlerini analiz ederek, bilgi alışverişi ve kapasite geliştirmeye dayalı bölgesel bir iş birliği mekanizması oluşturmaya çalışacaktır.

2.2. Üretim Endeksi

Gıda ürünleri imalatı sanayi üretim endeksi, 2022 yılında aylar bazında bir önceki yılın aynı ayları ile kıyaslandığında Ocak-Eylül döneminde önceki yılın üstünde gerçekleşmiş olup Ekim-Aralık döneminde ise bir önceki yılın altında gerçekleşmiştir (Şekil 9).

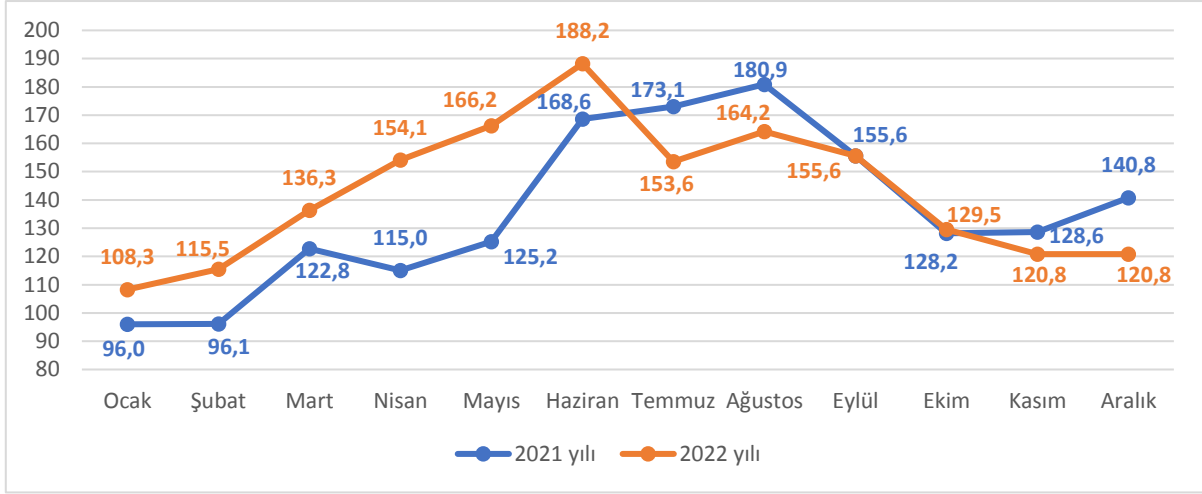
Şekil 9. Gıda Ürünleri İmalatı Sanayi Üretim Endeksi (%)

Kaynak: TÜİK, (2015=100)

İçeceklerin imalatı sanayi üretim endeksi, 2022 yılında Haziran ayına kadar sürekli artış göstermiş olup Haziran ayından sonra ise sabit bir seyir göstermeyerek düşüşler ve yükselişler yaşamıştır. Ayrıca bir önceki yılın aynı ayları ile kıyaslandığında da Haziran ayına kadar önceki yılın sürekli üstünde gerçekleşmiştir. Ancak Haziran ayından sonra yılsonuna kadar önceki yılın sürekli altında gerçekleşmiştir (Şekil 10).

Şekil 10. İçecek İmalatı Sanayi Üretim Endeksi (%)

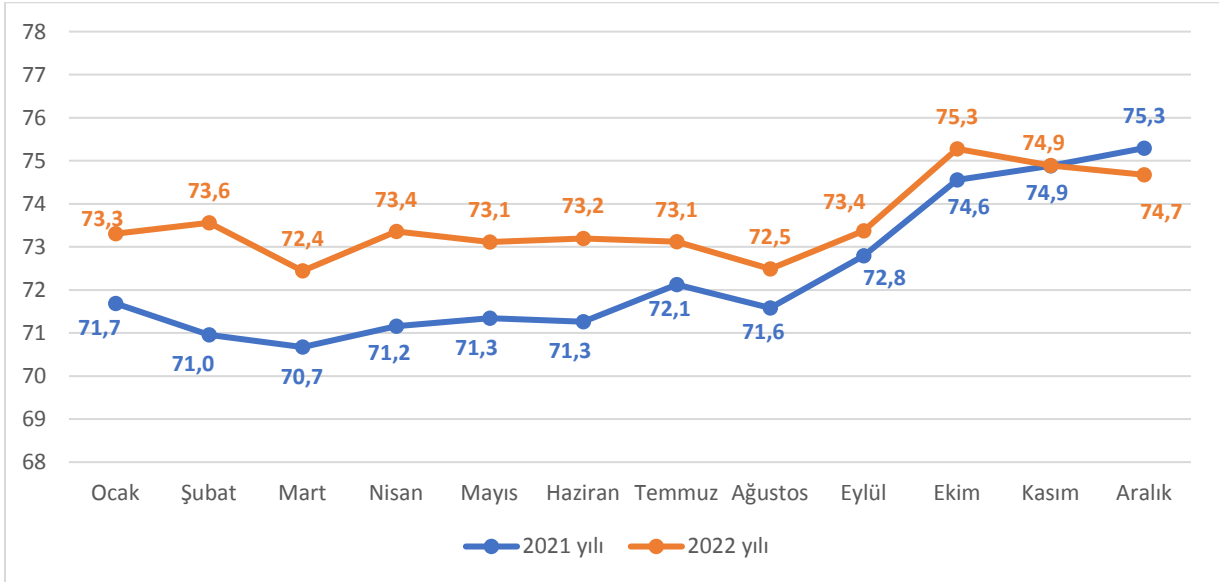

Kaynak: TÜİK, (2015=100)

2.3. Kapasite Kullanım Oranı

2022 yılı gıda ürünleri kapasite kullanım oranı verileri aylık bazda incelendiğinde Kasım ayına kadar önceki yılın üzerinde gerçekleştiği, Kasım ayında önceki yıl ile aynı değer olduğu, Aralık ayında ise önceki yılın aynı ayının altında gerçekleştiği görülmektedir (Şekil 11).

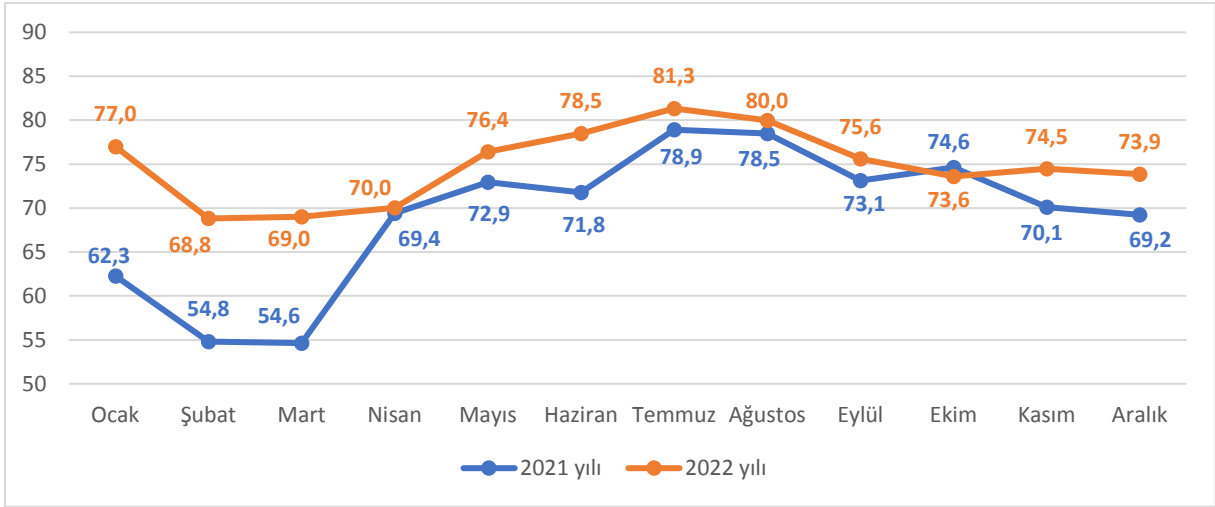
Şekil 11. Gıda Ürünleri İmalatı Kapasite Kullanım Oranı (%)

Kaynak: T.C. Merkez Bankası

İçeceklerin imalatı sektörünün 2022 yılı kapasite kullanım oranı verileri incelendiğinde, Ekim ayında önceki yılın gerisinde kaldığı, diğer aylarda ise önceki yılın üzerinde kapasite kullanım oranlarının gerçekleştiği görülmektedir (Şekil 12).

Şekil 12. İçecek İmalatı Kapasite Kullanım Oranı (%)

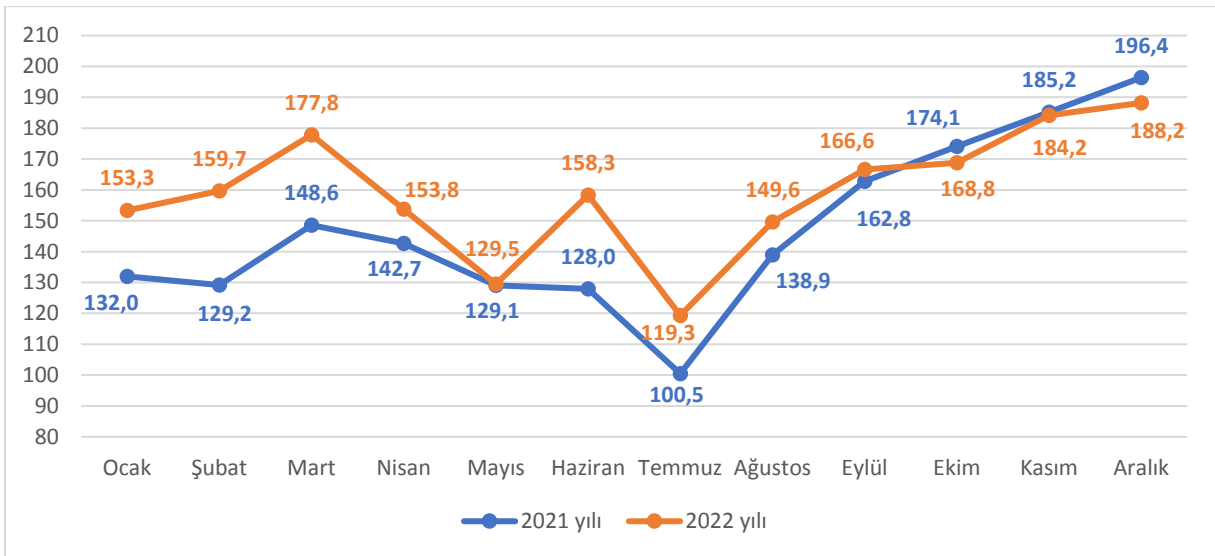

Kaynak: T.C. Merkez Bankası

2.4. İhracat ve İthalat

Dış ticaret verilerinden hesaplanan TÜİK 2015=100 temel yılı dış ticaret miktar endekslerine göre, ihracat endeksinde 2022 yılının Ocak-Aralık dönemi ile bir önceki yılın aynı dönemi kıyaslandığında; Ekim ayına kadar önceki yılın üstünde gerçekleştiği, Ekim-Aralık döneminde ise önceki yılın gerisinde kaldığı görülmektedir (Şekil 13).

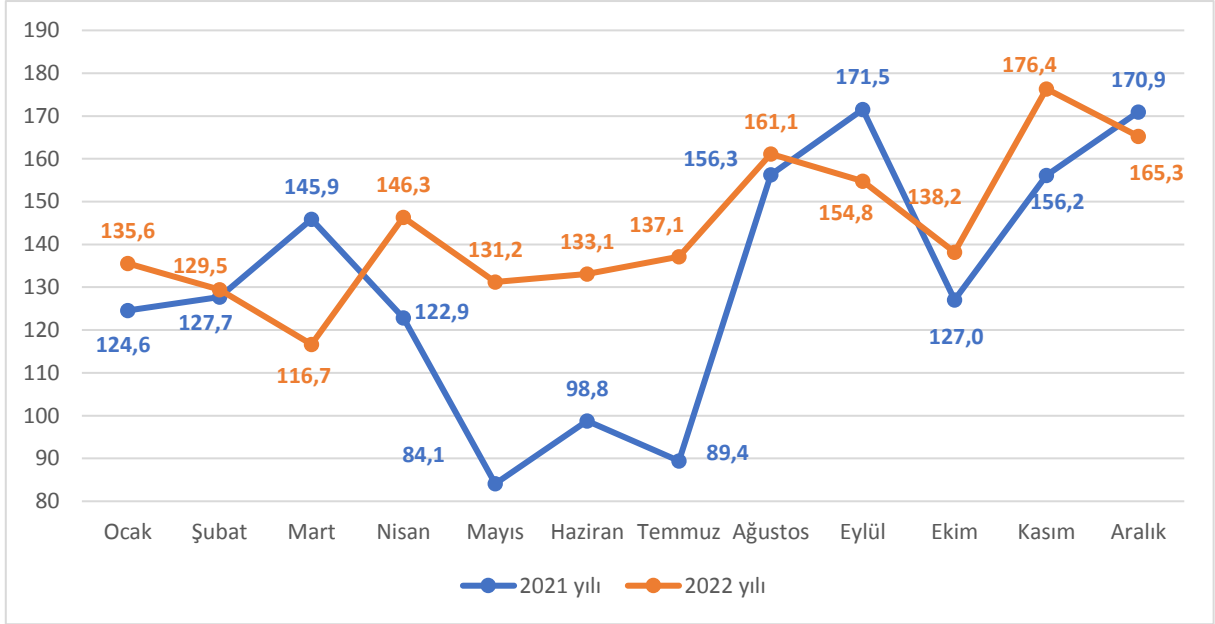
Şekil 13. Gıda, İçecek ve Tütün Sektörü İhracat Miktar Endeksi (%)

Kaynak: TÜİK, SITC REV4 (2015=100)

Dış ticaret verilerinden hesaplanan TÜİK 2015=100 temel yılı dış ticaret miktar endekslerine göre, ithalat endeksinde 2022 yılının Ocak-Aralık dönemi ile bir önceki yılın aynı dönemi kıyaslandığında; Mart, Eylül ve Aralık ayında önceki yılın altında gerçekleştiği, diğer aylarda ise üstünde gerçekleştiği görülmektedir (Şekil 14).

Şekil 14. Gıda, İçecek ve Tütün Sektörü İthalat Miktar Endeksi (%)

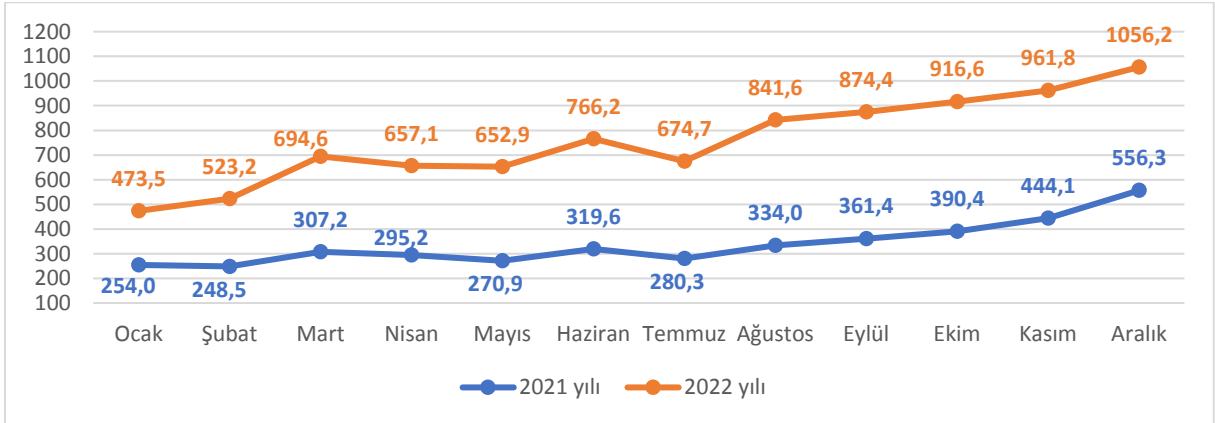

Kaynak: TÜİK, SITC REV4 (2015=100)

2.5. Ciro

2022 yılı Ocak-Aralık döneminde gıda ürünleri imalatı ciro endeksinde geçen yıla göre gözle görülür bir artış yaşanmıştır. Gıda ürünleri imalatı ciro endeksi, 2022 yılında aylar bazında bir önceki yılın aynı ayları ile kıyaslandığında önceki yılın sürekli üstünde gerçekleşmiştir (Şekil 15).

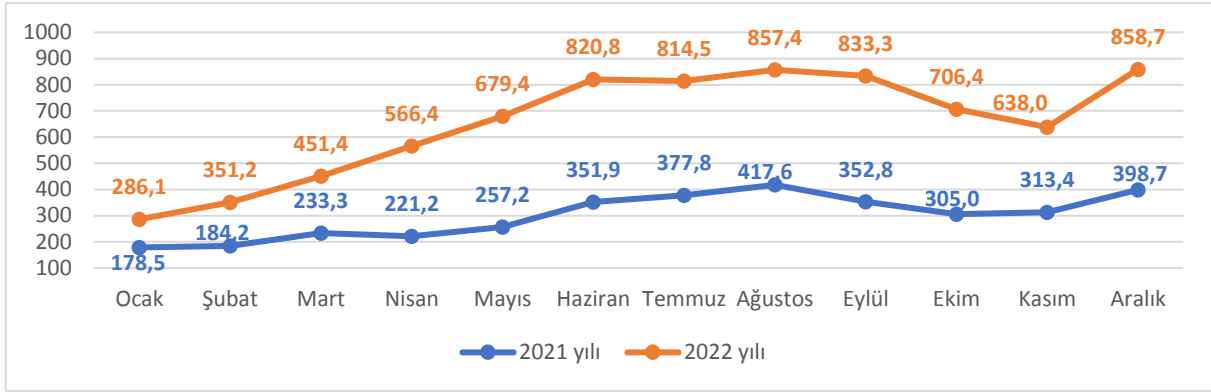
Şekil 15. Gıda Ürünleri İmalatı Ciro Endeksi (%)

Kaynak: TÜİK, (2015=100)

2022 yılı Ocak-Aralık döneminde içeceklerin imalatı ciro endeksleri aylar bazında sürekli bir önceki yılın üzerinde seyretmiş olup yüksek artış oranları gözlemlenmiştir (Şekil 16).

Şekil 16. İçecek İmalatı Ciro Endeksi (%)

Kaynak: TÜİK, (2015=100)

İçeceklerin imalatı ciro endeksi, 2022 yılında aylar bazında bir önceki yılın aynı ayları ile kıyaslandığında önceki yılın sürekli üstünde gerçekleşmiştir.

Gıda ürünleri/içeceklerin imalatı ciro endeksinde yaşanan büyük artış oranlarında gıda/içeceklerin fiyatlarında meydana gelen artışın önemli bir etkisinin olduğu değerlendirilmektedir.

3. SONUÇ VE DEĞERLENDİRMELER

Geçtiğimiz yıl içinde gıda ve içecek sektörümüzün üretim endeksi, sürekli olarak önceki yılın üzerinde gerçekleşmiştir.

Gıda ürünlerinde yaşanan fiyat artışlarının da etkisiyle sektörün ciro endeksinde önceki yıla göre önemli artışlar gözlenmiştir.

2021 yılında sektörde gerçekleştirilen ar-ge harcamalarında ise bir önceki yıla göre düşüş yaşanmış olup imalat sanayi içinde %1,51'lik bir paya sahip olmuştur. 2022 yılı itibarıyla gıda alanında faaliyet gösteren ar-ge merkezi sayısı 58 ve tasarım merkezi sayısı ise 2'dir.

Sektör 19,2 milyar dolarlık ihracatı ve 8,9 milyar dolarlık ithalatı ile Ülkemiz dış ticaret açığının kapatılması yönünde 10,3 milyar dolar değerinde dış ticaret fazlası vererek olumlu katkıda bulunmuştur.

Bölgesel ve kırsal gelir dağılımının eşitliğinde, gıda ve içecek sektörü önemini ve gerekliliğini korumaktadır. Tüketicinin güvenilir gıda gereksinimini karşılamada önemli bir güç olan gıda sektörüne ilişkin mevzuattaki gelişmeler de tüketici bilincinin artmasına ve gelişmesine katkıda bulunmaktadır. Sektör, tarımla olan geri bağlantısı ve pazar, dağıtım sektörü, teknoloji ile ilgili olan ileri bağlantıları nedeniyle sürekli gelişme eğilimi göstermektedir. Bu eğilim artan sektörel yatırımlarla da gelişimine devam etmektedir. Sektörün büyüme yapısı ve gelişiminde kayıt dışılık ve haksız rekabet, pazarla entegrasyon, altyapı sorunları ve tarım sektörü ile iş birliği rol oynamaktadır. Bu süreçte bilgi ve verilerin güvenilirliğinin artırılması ve paralel olarak üretim ve tüketim istatistiklerindeki eksiklerin giderilmesi, belirlenen strateji ve hedeflere ulaşılabilmesi açısından önemli görülmektedir.

Gıda enflasyonu Ülkemiz için önemli bir sorun olup arz açığı gıda enflasyonunun ana nedenlerinden biri olarak tanımlanmaktadır. Bu sorun çok boyutlu olmakla birlikte nedenleri incelendiğinde en başta verimin düşük oluşu göze çarpmaktadır. Ülkemizde hisselilik, mülkiyet ihtilafı gibi nedenlerle tarımsal üretimde kullanılmayan araziler ile bazı meralar atıl durumdadır. Atıl tarım arazilerinin tarımsal üretime kazandırılması için gerekli kurumsal ve hukuki altyapı oluşturulması ile bu konuda ilerleme sağlanabileceği değerlendirilmektedir. Hazine arazilerinde tarım yapılmasına yönelik çalışmaların bu anlamda faydalı olacağı değerlendirilmektedir.

Başta kooperatifçilik olmak üzere, üreticiler arasındaki organizasyonlar güçlendirilmeli ve bunların tarım sektörüne yönelik politika belirleme süreçlerine katılımı sağlanmalıdır. Kooperatiflerin dikey entegrasyon yoluyla tarım sektörünün tüm dikey ilişkili katmanlarında var olması önem arz etmektedir.

Ülkemizde mevcut durumda gıda güvenilirliği noktasında ciddi bir bilgi kirliliği olduğu dikkat çekmektedir. Bu bilgi kirliliğinin ortadan kaldırılması noktasında Türkiye'de endüstriden ve kamudan bağımsız şekilde konumlandırılacak olan üst kurul niteliğinde bir yapının oluşturulmasının sektöre önemli katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Ülkemizde tarım sektörüne, iyi tarım uygulamaları, organik üretim ve helal üretim, biyo-ekonomi, döngüsel ekonomi ve biyo-teknoloji, akıllı/hassas tarım gibi gelişmelerin, serbest ve bölgesel ticaret anlaşmalarının önemli etkileri olacağı öngörülmektedir. Bu kapsamda Türkiye tarım ve gıda sanayinin gelişmesi ve uluslararası değişimlerden olumlu yararlanması için, mevcut eğilimlerin ve gelişmelerin sektörün tüm bileşenleri tarafından takip edilerek, yönetim birimlerinin stratejik biçimde etkin politikalar uygulaması gerekmektedir.

Rusya ile Ukrayna arasında yaşanan savaş sebebiyle özellikle ayçiçeği yağı fiyatları son dönemde hızlı bir şekilde artış göstermiştir. (BM Gıda ve Tarım Örgütü'ne göre, Rusya ve Ukrayna, dünya ayçiçeği yağı ihracat pazarının %52'sini oluşturmaktadır.) Bu durum gıda enflasyonunu artırıcı bir etkiye sahip olup savaşın devam etmesi halinde söz konusu ülkelerde üretimin de azalmasıyla bu etkinin devam etme riski bulunmaktadır.

Öte yandan savaş sebebiyle önümüzdeki süreçte ayçiçeği yağına alternatif olarak soya, hurma, palm ve diğer bitkisel yağlara olan talebin artabileceği değerlendirilmektedir.

Ayçiçek yağı ve diğer alternatif yağlar için ihracat beklentileri de belirsizliğini korumaktadır. Hindistan, Avrupa Birliği, Çin, İran ve Türkiye de dahil olmak üzere büyük ayçiçek yağı ithalatçılarının, hurma, soya ve kolza tohumu yağlarına yönelebilecek, başka tedarikçiler veya diğer bitkisel yağlar bulmak zorunda kalacaklardır.

Rusya-Ukrayna Savaşı, kuraklık ve iklim krizinin genel etkileri birleştiğinde, gıda ve tarımın hem ülkeler hem de küresel düzeyde ne derece stratejik bir sektör olduğu tekrar ortaya çıkmış oldu.

Gıda ve tarım Sektörleri sera gazı emisyonlarını önemli ölçüde artırmaktadır. İklim değişikliği gıda üretimi, gıda güvenliği ve beslenmeyi etkileyecektir. Yağışlardaki değişkenliğin artması, kuraklık ve sellerin sıklaşması ürün veriminin azalmasına neden olmaktadır. İklim değişikliği gıda temininden ayrı olarak gıda kalitesi, erişim ve faydalanma ile gıda güvenliğinin istikrarını da etkilemektedir. Gıda üretimini daha az “sera gazı yoğun” yollarla artıran tarımsal uygulamalara geçilmesi önemli görülmektedir.

Gıda sanayinin işleyeceği hammadde fiyatlarındaki değişim, kuraklık, kalite farklılığı gibi nedenler hammadde kaynaklarının daha verimli kullanılmasını zorunlu kılmaktadır. Gıda emtia fiyatlarındaki dalgalanmalar küresel gıda fiyatlarına sürekli artış olarak yansımaktadır. Benzer şekilde gelir ve alışkanlık düzeyine bağlı olarak tüketici taleplerinin değişmesi de gıda işletmelerini yenilikçi olmaya ve ileri teknolojiler kullanmaya teşvik etmektedir. Bu süreçte işletmelerin yatırım ve Ar-Ge faaliyetlerine yönelimleri, kriz ve diğer faktörlere bağlı olarak ölçeklerinde genişleme ya da daralma görülmektedir. Özetle gıda işletmelerinin rekabette başarılı olmaları için değişen koşullara uyum sağlamaları ve yapılanmaları zorunlu olmaktadır.

KAYNAKÇA

- 11. Kalkınma Planı
- <http://www.gidahatti.com>
- Dünya Gıda Dergisi
- FoodDrinkEurope
- hayvancilikakademisi.com/ekonomi/2018-tarimsal-buyume-verileri-aciklandi
- Gıda, İçecek ve Tarım Sektörü Üzerine TÜSİAD Tutum Belgesi, Kasım 2018
- Enerji İşleri Genel Müdürlüğü, <https://www.eigm.gov.tr/>
- TÜİK Veritabanı
- Merkez Bankası Veritabanı
- Ar-Ge Teşvikleri Genel Müdürlüğü
- SGK Veritabanı
- Food Drink Europe
- Un-Comtrade
- Girişimci Bilgi Sistemi
- Gıda ve İçecek Sektör Raporu- 2021
- Bakkaloğlu, Z., Güneş, G. (2018). Türkiye Gıda Endüstrisinde AR-GE Çalışmalarının Durumu ve Geliştirilmesine Yönelik Öneriler
- Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı Kalkınma Ajansları Genel Müdürlüğü (20219), Gıda Sektörü Analiz Raporu ve Kılavuzu TR22 BÖLGESİ (Balıkesir, Çanakkale)
- Türkiye İhracatçılar Meclisi İhracat 2022 Raporu (Yeni Vizyon, Yeni Yol Haritası)
- Tarım ve Orman Bakanlığı (Ankara 2022), 2021 İdare Faaliyet Raporu
- T.C. Kalkınma Bakanlığı, (Ankara 2018), Tarım ve Gıdada Rekabetçi Üretim Özel İhtisas Komisyonu Raporu (On Birinci Kalkınma Planı (2019-2023))
- Akın, F. (2012). Gıda Ürünleri ve İçecek Sanayinin Ekonomik Özellikleri. Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi
- Bektaş KADAKOĞLU, Bahri KARLI, Türk Bilim ve Mühendislik Dergisi, Türkiye Ekonomisinde Tarıma Dayalı Sanayinin Önemi ve Gelişim Süreci
- <https://www.trthaber.com/haber/gundem/tahil-koridoru-anlasmasi-2-ay-uzatildi-768092.html>